

Kennis te goeder trouw

Vraag naar de rol van vertrouwen in
wetenschappelijke verklaringen
in relatie tot het ontstaan van
kennisonrecht

Utrecht, 29 oktober 2013
P.A. (Petra) den Otter, 9019561
Academische Master Wijsbegeerte
Faculteit Geesteswetenschappen
Universiteit Utrecht

Dr. M. Lievers
Scriptiebegeleider

prof. dr. K. Algra
Tweede beordelaar

Dankwoord

Als je terugkijkt op je leven zijn er altijd momenten te herkennen waarop er cruciale keuzes zijn gemaakt. Opvallend zijn vooral die momenten waarop anderen, vrienden, familie, onderwijzers, docenten, etc., je iets hebben verteld of advies hebben gegeven waar jij daadwerkelijk wat mee hebt gedaan. De wissels op het spoor waarop je leven zijn weg volgt, worden vaak onder invloed van adviezen, aanwijzingen of creatieve input van anderen, omgezet. De betrokkenheid van die ander is daarbij van cruciaal belang, maar ook het vertrouwen dat je zelf in die ander stelt. Vertrouwen is nodig om te willen luisteren naar dat wat een ander je te zeggen heeft.

Het spoor waarop mijn leven zijn weg volgt, heeft de nodige wissels gekend. Allereerst door het vertrouwen dat ik stelde in mijn ouders, die mij vertelden wat goed en fout is en door het geduld dat zij hadden te luisteren naar mijn ontembare 'waarom' vragen. Vertrouwen heb ik ook gesteld in meester Barneveld van de vijfde klas van de lagere school, die als eerste zorgde dat ik me mijn kritische houding bewust werd, en vertrouwen heb ik gehad in de tekenleraar van de middelbare school, die aan mij voor het eerst heeft uitgelegd dat er een scheiding zou bestaan tussen een innerlijk en een uiterlijke werkelijkheid. Een onvoorwaardelijk vertrouwen heb ik vooral gesteld in de kritische houding en adviezen van mijn lief en levenspartner Hans Keuning, waardoor ik steeds meer wilde leren begrijpen en waardoor ik 'geestelijke' rijkdom ben gaan ontdekken en waarderen.

Tijdens mijn studie en de begeleiding van mijn scriptie heb ik vertrouwen gesteld in de deskundigheid en waardevolle adviezen van Dr. Menno Lievers. Hem wil ik bedanken voor het spoor waar hij mij bij de keuze van het onderwerp van deze scriptie op heeft gezet en voor al zijn kritische opmerkingen. In hem vond ik een toehoorder die mij altijd heeft willen proberen te begrijpen.

SAMENVATTING

Vertrouwen, zoals in deze scriptie zal blijken, kan geen rechtvaardiging zijn om een overtuiging, verkregen door middel van een wetenschappelijke verklaring, te kunnen accepteren als kennis. Ondanks het feit namelijk, dat op basis van een gedegen betrouwbaarheid – wetenschappelijke integriteit, intellectuele deugzaamheid, replicatie, peer-review, gedragscodes, etc. etc.- vertrouwen in wetenschap gefundeerd lijkt te zijn en daardoor een gevoel van zekerheid biedt, bestaat nog steeds de kans dat valse kennis onterecht als ware kennis wordt geaccepteerd.

Dit gegeven leidt tot de conclusie dat er geen inverse relatie kan bestaan tussen vertrouwen en kennisonrecht, oftewel meer vertrouwen levert geen garantie op dat er minder kennisonrecht ontstaat, - een vorm van onrecht waarbij de toehoorder schade ondervindt doordat onjuiste wetenschappelijke overtuigingen *te goeder trouw* als kennis is geaccepteerd- . Kennisonrecht die in essentie bestaat uit schade die wordt aangericht aan de toehoorder, aan zijn capaciteit als kenner, maar ook uit schade die wordt toegebracht aan de wetenschap als sociaal systeem. Deze vorm van kennisonrecht, die ik *toehoordersonrecht* zal noemen, doet zich juist voor dankzij het vertrouwen.

*Bacon, de vader van de experimentele filosofie,
ziet neer op de adepten van de traditie,
'die eerst geloven dat anderen weten wat zij niet weten;
en naderhand dat zij zelf weten wat ze niet weten.*

Adorno & Horkheimer, *Dialektiek van de Verlichting*

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	p. 7
Hoofdstuk I: Maatschappelijk vertrouwen	
1.1 Inleiding	p.14
1.2 Vertrouwen in de wetenschap	p.14
1.3 De maat van vertrouwen in de wetenschap	p.19
Hoofdstuk II: Epistemologisch vertrouwen	
2.1 Rechtvaardiging van kennis op grond van vertrouwen	p.23
2.2 Vertrouwen beoordeeld vanuit een epistemologisch kader	p.24
Hoofdstuk III: Getuigenverklaring	
3.1 Wederkerig karakter van een getuigenverklaring	p.40
3.2 Sociale karakter van een getuigenverklaring	p.42
Hoofdstuk IV: Rol van vertrouwen in een getuigenverklaring	
4.1 In welke mate moet worden vertrouwd op het woord van een ander	p.45
4.2 Over de rol van vertrouwen in een getuigenverklaring	p.46
Hoofdstuk V: Kennisonrecht	
5.1 Inleiding	p.54
5.2 Vormen van kennisonrecht	p.55
5.3 Kennisonrecht volgens Miranda Fricker	p.57
Hoofdstuk VII: De rol van vertrouwen in wetenschappelijke verklaringen in relatie tot kennisonrecht	
Conclusie	p.69
Literatuuropgave	p.72

INLEIDING

Deze scriptie gaat in op de rol van vertrouwen bij het verkrijgen van kennis vanuit wetenschappelijke verklaringen. Mijn interesse in dit onderwerp begon eigenlijk al in de jaren '90. In die tijd was ik als research analiste op het pathologisch anatomisch laboratorium van het VU ziekenhuis in Amsterdam betrokken bij medisch wetenschappelijk onderzoek. Mijn werk bestond uit het in weefselmonsters aankleuren van, tegen tumorweefsel gerichte, antistoffen.

De interpretatie van de onderzoeksresultaten bleek regelmatig een bron van discussie, zeker als de resultaten in strijd bleken te zijn met vooraf opgestelde hypothesen. Het feit dat de resultaten van onder gestandaardiseerde omstandigheden uitgevoerd onderzoek toch op verschillende wijzen geïnterpreteerd bleek te kunnen worden, verbaasde me en verontruste mij. Mijn vraag of kennis van de werkelijkheid überhaupt wel mogelijk is en hoe daarover onderling overeenstemming kan worden bereikt, werd niet gewaardeerd. Deze ervaringen en de vragen die ik me hierdoor stelde, hebben er uiteindelijk toe geleid dat ik besloot wijsbegeerte te gaan studeren.

Al sinds de oudheid is door filosofen over de vraag nagedacht wat onder kennis moet worden verstaan. In *Theory of knowledge* (1990) laat Keith Lehrer zijn eerste hoofdstuk beginnen met de zin: “*All agree that knowledge is valuable, but agreement about knowledge tends to end there*”.¹ Lehrer stelt vervolgens dat filosofen het over wat kennis is, maar ook over hoe je het kan verkrijgen en zelfs of kennis überhaupt wel bestaat, oneens zijn. We kunnen hieruit in

¹ Lehrer, K. (1990), p. 1

ieder geval opmaken dat we kennelijk in de filosofie niet moeten verwachten dat op vragen eenduidige antwoorden kunnen worden verkregen.

Op de vraag wat kennis is, zal ik in deze scriptie echter niet ingaan. Er zijn namelijk vele soorten van kennis, zoals ‘weten dat’ of ‘kennis hebben van’ en deze beweringen kunnen dan weer op veel verschillende manieren worden gebruikt, zoals bijvoorbeeld in: ‘ik ken de weg naar’, ‘ik ken hem’, etc. Ik zal in deze scriptie daarentegen ingaan op een bron van kennis, en wel die van wetenschappelijke verklaringen. Daarbij zal ik mij speciaal richten op de legitimatie van de kennis die daaruit wordt verkregen. Als we wetenschappelijke verklaringen als bron van kennis accepteren, speelt vertrouwen hierin een essentiële rol. Dit vertrouwen is tevens een van de pijlers waarop wetenschappelijke samenwerking en onderlinge uitwisseling van kennis rust.

Recente gevallen van omvangrijke wetenschapsfraude, hebben er mede toe geleid dat er op dit moment een tot zelfs op regeeringsniveau gevoerde discussie plaats vindt over vertrouwen in de wetenschap.² Exponent van deze discussie is het in opdracht van de staatssecretaris van OCW opgestelde KNAW rapport *Vertrouwen in Wetenschap* (2013). De essentiële rol die vertrouwen speelt in het accepteren van wetenschappelijke verklaringen als bron van kennis, vereist dat deze niet zomaar te grabbel wordt gegooid waardoor de kennis die daarmee openbaar wordt gemaakt ter discussie komt te staan.

² Veel aandacht is uitgegaan naar de in augustus 2011 aan het licht gekomen, en door de commissie Levelt onderzochte, wetenschappelijke onderzoeksfraude van de voormalig hoogleraar dhr. D. Stapel. Daarnaast zijn o.a. nog te noemen de vermeende onderzoeksfraude van de hoogleraar politieke antropologie Mart Bax van de VU Amsterdam en de augustus jl. ontslagen Belgische rheumatologe, wetenschapper van Leiden Universitair Medisch Centrum, wegens het jarenlang manipuleren van onderzoeksmateriaal.

Een niet geheel onbelangrijke plaats neemt het begrip ‘vertrouwen’ vandaag de dag ook in discussies binnen de sociale epistemologie in. Daarbij kijkt men o.a. naar de rol van vertrouwen in de zoektocht naar een rechtvaardigingstheorie om overtuigingen te kunnen accepteren als kennis. Voornamelijk is dit de rol die het speelt bij het verkrijgen van kennis door middel van getuigenverklaringen. Een getuigenverklaring kan in algemene zin worden opgevat als een proces waarbij bepaalde informatie die iemand heeft, wordt overgedragen aan anderen. Die anderen hebben veelal belang bij het verkrijgen van deze specifieke informatie of zijn er zelfs van afhankelijk. Degene die de kennis heeft is de getuige, diegenen die er belang in stellen zijn de toehoorders.

Wetenschappelijke verklaringen kunnen op deze wijze ook als getuigenverklaring worden gezien. In een wetenschappelijke verklaring wordt namelijk nieuw verworven kennis overgedragen en daarmee heeft zij tegelijkertijd naast een wetenschappelijke karakter een sociaal karakter. De Amerikaanse wetenschapsfilosofe Helen E. Longino meende zelfs dat wetenschappelijk onderzoek alleen dan als objectief kan worden beschouwd, als men accepteert dat de wetenschapspraktijk een sociale aangelegenheid is en dat wetenschappelijke kennis de uitkomst is van discussies en sociale interacties.³

Over vertrouwen bestaat er dus een maatschappelijke discussie, namelijk over het vertrouwen in de wetenschap, en een tweede, wetenschappelijke discussie, die zich afspeelt binnen de sociale epistemologie en gaat over de rol die het kan spelen bij het zoeken naar een rechtvaardigingstheorie van kennis. Een derde discussie, een die zeer actueel is binnen de sociale epistemologie, heeft betrekking op de relatie tussen het begrip ‘vertrouwen’ en het ontstaan van ‘kennisonrecht’. De verklaring van een getuige kan op grond van een

³ Longino, H. E.(1994), p.139

vooordeel van de toehoorder ten opzichte van de getuige, door de toehoorder niet worden vertrouwd. De getuige wordt hiermee onrecht aangedaan.⁴ ‘Getuigenisonrecht’, zoals dit door Miranda Fricker is genoemd, is een vorm van kennisonrecht waar zij in haar boek *Epistemic Injustice* uitvoerig op ingaat.⁵

Zoals binnen de filosofie gebruikelijk over rechtvaardigheid wordt gedacht, kan kennisonrecht worden gezien als die omstandigheden waarin een onrechtvaardige verdeling van kennisgoederen plaats vindt, zoals bijvoorbeeld het verkrijgen van informatie of het in staat gesteld worden tot het verkrijgen van onderricht.⁶ Fricker stelt daar ‘getuigenisonrecht’ tegenover, een vorm van kennisonrecht die zich onderscheidt van de andere vormen van onrecht die met kennis te maken hebben, omdat de getuige hierbij directe schade ondervindt door onrechtvaardig handelen van de toehoorder.⁷

Ik wil in deze scriptie eveneens vanuit een sociaal epistemologisch kader het verschijnsel kennisonrecht benaderen, maar niet de vorm van kennisonrecht waar Fricker in *Epistemic Injustice* op in is gegaan. In deze scriptie wil ik speciaal wijzen op een naar mijn weten nog niet eerder beschreven vorm van kennisonrecht, die ik ‘toehoordersonrecht’ zal noemen. Dit is de vorm van kennisonrecht waarbij niet de getuige, maar de toehoorder, door toedoen van de getuige, schade ondervindt.

⁴ Fricker, M. (2007), p.1

⁵ Ibidem: “This book explores the idea that there can be “a distinctively epistemic kind of injustice”.

⁶ Maitra, I. (2010), p.195: In haar review over *Epistemic Injustice: Power and the ethics of knowing*, schrijft Ishani Maitra het volgende: “As she observes, there are many injustices that have a bearing on epistemic matters, such as unfair distribution of goods like education or information”

⁷ Fricker, M. (2007), p.45: “I suggest that the experience of testimonial injustice remains unified enough to warrant a unified ethical characterization in terms of being wronged qua giver of knowledge. p.20. “..., in cases of credibility deficit, the injustice we are aiming to track down is not to be characterized as non-receipt of one’s fair share of a good (credibility), as this would fail to capture the distinctive respect in which the speaker is wronged. The idea is to explore testimonial injustice as a distinctively epistemic injustice, as a kind of injustice in which someone is wronged specifically in her capacity as a knower.”

Het uiteindelijke doel van deze scriptie is een kennistheoretische analyse te geven van het verband tussen ‘vertrouwen’ en ‘kennisonrecht’. Daarbij zal ik mij richten op wetenschappelijke verklaringen als bron van kennis en de rol daarin van vertrouwen in relatie tot het ontstaan van kennisonrecht.

Allereerst dient de vraag te worden beantwoord of oprechtheid en zuivere motieven het vertrouwen in de wetenschap bevordert. De vraag die hier nauw mee samenhangt en er wellicht zelfs uit voortvloeit is of met de toename van het vertrouwen in de wetenschap, kennisonrecht wordt voorkomen. De centrale vraag in deze scriptie is: *bestaat er een inverse relatie in de wetenschap tussen vertrouwen en kennisonrecht en zijn zij omgekeerd evenredig waardoor meer vertrouwen automatisch zorgt voor minder kennisonrecht?*

In mijn analyse zal ik drie begrippen centraal stellen: ‘vertrouwen’, ‘getuigenverklaring’ en ‘kennisonrecht’. Alvorens in te kunnen gaan op de onderlinge relatie tussen ‘vertrouwen’ en ‘kennisonrecht’, moet eerst duidelijk zijn wat deze drie begrippen afzonderlijk betekenen.

In hoofdstuk I en II zal eerst het begrip worden gedefinieerd waar de meeste verwarring over bestaat, namelijk het begrip ‘vertrouwen’. Het maatschappelijk vertrouwen komt in hoofdstuk I aan de orde. Daarbij zal voornamelijk worden verwezen naar de uitleg en begripsdefinities uit het KNAW rapport *Vertrouwen in Wetenschap* (2013), dit om aan te kunnen geven hoe het gebruik van het begrip ‘vertrouwen’ vaak tot verwarring kan leiden. Belangrijk is te onderkennen dat ‘vertrouwen’ en ‘integriteit’ begrippen zijn die veelal, vaak intuïtief, vanuit een ethisch dan wel een sociaal psychologisch kader worden uitgelegd. In deze scriptie wordt het begrip ‘vertrouwen’ vanuit een epistemologisch kader, ofwel een kennistheoretische visie geanalyseerd. Een en ander zal in hoofdstuk II aan de orde komen.

Het begrip ‘getuigenverklaring’ zal in hoofdstuk III worden behandeld, waarbij ik sterk zal leunen op de kennis van een autoriteit op dit gebied, namelijk C.A.J. Coady, de auteur van *Testimony, A Philosophical Study* (1992). In eerste instantie gaat het hier om het verkrijgen van een ruw idee over het begrip ‘getuigenverklaring’ en wat de elementen zijn die daarin een rol spelen.

Nadat een kennistheoretische omschrijving is gegeven van het begrip ‘vertrouwen’ en duidelijkheid is verkregen over wat onder een ‘getuigenverklaring’ kan worden verstaan, zullen deze twee begrippen in hoofdstuk IV worden samengebracht. Daarbij zal ik me richten op de vraag wat de geloofwaardigheid van een getuigenverklaring rechtvaardigt. Ik zal inhaken op John Hardwig’s epistemologische analyse van sociale organisaties en bespreken wat de rol van integriteit is ten aanzien van vertrouwen en betrouwbaarheid.

In hoofdstuk V ten slotte, zal het begrip ‘kennisonrecht’ aan bod komen, voornamelijk aan de hand van Miranda Fricker’s begrip ‘getuigenisonrecht’. Het ‘waarde’debat binnen de epistemologie (value-problem) heeft inmiddels duidelijk gemaakt, dat het niet eenvoudig is een eenduidig antwoord te geven op de vraag wat de waarde is van kennis. Zonder de pretentie te hebben om hier nu antwoord op te kunnen geven, wil ik me richten op de vraag welke waarde in het geding is als we het hebben over kennisonrecht. Hiervoor zal ik kijken naar hoe kennis wordt verkregen en hoe deze kennis door middel van wetenschappelijke verklaringen kan worden overgedragen.

Als duidelijk is wat de rol is van vertrouwen in wetenschappelijke verklaringen als bron van kennis, zal ik dit in hoofdstuk VI in relatie brengen met kennisonrecht. Daarvoor zal ik terugkomen op het door Fricker beschreven proces van getuigenisonrecht. Aan de hand van dit door haar beschreven proces van kennisonrecht zal ik mij vooral richten op wetenschappelijke verklaringen, opgevat als getuigenverklaringen van wetenschappelijk

onderzoekers waarbij zij nieuwe kennis openbaar maken. De nadruk zal niet, zoals bij Fricker, alleen liggen bij de spreker die niet door zijn toehoorder wordt vertrouwd, maar ook bij de spreker, die door zijn toehoorders ten onrechte wordt vertrouwd en die zijn onjuiste of valse overtuigingen ten onrechte als kennis accepteren.

Terwijl Fricker meent dat om kennisonrecht tegen te gaan de focus moet liggen bij een individueel epistemologische deugd, zoals integriteit, is het mogelijk dat om kennisonrecht tegen te gaan nog een andere epistemologische deugd is vereist. Er dient te worden nagedacht over wat, naast integriteit, als deugd moet dienen indien wetenschappelijk onderzoek, en met name wetenschappelijke samenwerking, als sociaal systeem wordt gezien. In deze scriptie zal ik ten aanzien hiervan een voorstel willen doen, waarbij de nadruk ligt op de noodzaak van integratie van verschillende instellingen en personen die zich bezighouden met wetenschappelijk onderzoek.

Als epistemologische deugd kan intellectuele verantwoordelijkheid gelden. Een verantwoordelijkheid die iedere wetenschapper dient te hebben met het oog op de betrouwbaarheid van de wetenschap en wetenschappelijke kennis. Ik meen, in navolging van Lorraine Code in *Toward a Responsibility Epistemology* (1984), dat een kennistheorie die rekening wenst te houden met de mogelijkheid van kennisonrecht, naast vertrouwen een beroep moet doen op de intellectuele verantwoordelijkheid.

HOOFDSTUK I

MAATSCHAPPELIJK VERTROUWEN

1.1 Inleiding

Wetenschap is een menselijke activiteit, en wel een waarin alles ter discussie wordt gesteld en waarin de meest sceptische houding wordt aangenomen. Toch lijkt wetenschappelijk onderzoek een collegiale activiteit te zijn die van haar deelnemers vertrouwen en integriteit vereist.⁸ Omdat vertrouwen in wetenschappelijk onderzoek zo'n belangrijke rol speelt is het van belang dat we ons een beeld kunnen vormen van wat er precies wordt bedoeld met vertrouwen.

‘Vertrouwen’ en ‘integriteit’ zijn begrippen die veelal, vaak intuïtief, vanuit een ethisch danwel een sociaal psychologisch kader worden uitgelegd. Om te voorkomen dat er verwarring zal ontstaan over wat precies wordt bedoeld met vertrouwen, zal ik eerst op het begrip ‘vertrouwen’ ingaan. Ik zal daarbij gebruikmaken van de uitleg en de begripsdefinities in het KNAW rapport *Vertrouwen in Wetenschap* (2013). Vervolgens zal ik in hoofdstuk II het begrip ‘vertrouwen’ vanuit een epistemologische visie definiëren.

1.2 Vertrouwen in de wetenschap

Recent aan het licht gekomen fraude met wetenschappelijke onderzoeksresultaten heeft mede geleid tot een brede maatschappelijke discussie waarin vertrouwen in de wetenschap centraal

⁸ Hardwig, J. (1991), p.693: twee citaten waar John Hardwig zijn artikel “The role of trust in knowledge” mee laat beginnen zijn: “The whole fabric of research is trust.” van Elizabeth Neufeld en “[...] fact is that without trust the research enterprise could not function [...] Research is a collegial activity that requires to trust the integrity of their colleagues.” van Arnold S. Relman

staat.⁹ De vraag die in deze discussie wordt gesteld is hoe vertrouwen in de wetenschap kan worden teruggewonnen en niet hoe fraude primair kan worden tegengegaan. De staatssecretaris van OCW heeft daartoe de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) opdracht gegeven onderzoek te doen naar het vertrouwen in de wetenschap. Het rapport *Vertrouwen in Wetenschap* verscheen mei jl.¹⁰

De betrokken adviescommissie, ‘integriteit, beleid en vertrouwen in wetenschap’ heeft zich bij dit onderzoek onder meer de vraag gesteld aan welke voorwaarden moet worden voldaan om het vertrouwen in de wetenschap te versterken en of het bieden van deze voorwaarden voldoende is voor een integere uitoefening van de wetenschap.¹¹ Het oordeel van zowel de staatssecretaris als de KNAW is, dat in ieder geval “zorgvuldige en integere wetenschapsbeoefening een voorwaarde vormt voor vertrouwen in de wetenschap”¹²

Hoewel in het rapport wordt verwezen naar diverse bronnen, onder andere naar een ander KNAW rapport uit 2012, *Vertrouwen en Integriteit*, en het essay *Vertrouwen in de Overheid* (2011) van Prof. dr. Kees van den Bos¹³, blijft het onduidelijk wat precies de werking is van

⁹ KNAW (2013), p.26: Het onderzoeksrapport vermeldt dat, ondermeer naar aanleiding van de rol van wetenschappers in discussies over klimaatverandering of vaccinatieprogramma’s, de vraag naar de aard en omvang van vertrouwen in wetenschap nadrukkelijk op de agenda staat. Maar ook ‘affaires’, zoals de ‘affaire Stapel’ die de integriteit van wetenschapsbeoefening raken, zorgen voor debat over vertrouwen in de wetenschap.

¹⁰ Idem, p.22: De onderzoekscommissie geeft aan dat zij reden hebben een onderscheid te maken tussen ‘vertrouwen in de wetenschap’ versus ‘vertrouwen in wetenschap’. In noot 1, staat: “Tussen ‘wetenschap’ en ‘de wetenschap’ bestaat soms een subtiel verschil in betekenis. Het gebruik van het lidwoord kan belangrijk zijn om aan te geven dat het om de wetenschap als organisatie gaat, terwijl het, zonder lidwoord, ook de resultaten van wetenschap kan omvatten. ‘Vertrouwen in wetenschap’ is in die opvatting breder dan ‘vertrouwen in de wetenschap’.”

In deze scriptie zal het primair gaan om vertrouwen in de wetenschap als sociale praktijk, maar ook om het vertrouwen in de individuele wetenschapper en zijn overtuigingen. Ik zal de uitdrukking ‘vertrouwen in de wetenschap’ gebruiken en waar nodig aangeven wanneer het gaat om praktijk, wetenschapper danwel zijn overtuiging.

¹¹ Idem, p.20: “Op 30 januari 2012 ontving de KNAW de formele adviesaanvraag[...] die geleid heeft tot dit rapport. De staatssecretaris verzoekt de KNAW advies uit te brengen over de vraag hoe het vertrouwen in, en de integriteit van de wetenschap kan worden versterkt en welk beleid hiervoor nodig is.”

¹² Idem, p.21-22: De KNAW is met de staatssecretaris van oordeel dat zorgvuldige en integere wetenschapsbeoefening een voorwaarde vormt voor vertrouwen in wetenschap.

¹³ Dit essay is door Prof. Dr. Kees van den Bos van de Afdeling Sociale Psychologie van de Universiteit Utrecht, in 2011 geschreven op verzoek van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

vertrouwen en integriteit bij het verkrijgen, en het onderling aan elkaar overbrengen, van de uit wetenschappelijk onderzoek verkregen kennis.

Het begrip ‘vertrouwen’ is zo ambigu dat er niet zonder meer een definitie van kan worden gegeven. Het KNAW rapport *Vertrouwen in Wetenschap* (2013) erkent dit en meent dat vertrouwen in wetenschap meerdere dimensies heeft.¹⁴ De onderzoekscommissie stelt dat vertrouwen, maar ook wantrouwen, uiteenlopende achtergronden kent. Vertrouwen kan bijvoorbeeld zijn gebaseerd op het ervaren van de wetenschap als betrouwbaar of onbetrouwbaar. Deze ervaring, of perceptie, kan op verschillende manieren tot stand komen.¹ Ondermeer met de opmerking dat de geneigdheid om te vertrouwen of te wantrouwen mede wordt bepaald door psychologische en sociologische factoren, lijkt de commissie bij het zoeken naar een rechtvaardiging van vertrouwen in wetenschap hulp te zoeken bij de sociale psychologie.

Een theorie over de rechtvaardiging van kennis in de epistemologie is het ‘foundationalisme’, oftewel het funderingsdenken. In deze visie meent men dat kennis op andere kennis moet zijn gegrond, en dat er bepaalde basisovertuigingen of axioma's zijn, die algemeen zijn en geen rechtvaardiging nodig hebben. Zowel inductie als falsificatie zijn vormen van funderingsdenken; ze baseren zich namelijk op basale uitspraken die direct voortvloeien uit waarnemingen.¹⁶

¹⁴ KNAW (2013), p.24

¹⁵ Idem, p.30: Het rapport vermeldt dat de perceptie of het ervaren van de betrouwbaarheid of onbetrouwbaarheid van de wetenschap op verschillende manieren tot stand komt. Men kan b.v. “min of meer gereflecteerde redenen hebben om de doelstellingen of werkwijze van de wetenschap te vertrouwen of te wantrouwen; men kan zich baseren op de positieve of negatieve indruk van individuele wetenschappers en deze indruk vervolgens generaliseren en er bestaat een zekere geneigdheid om te vertrouwen of te wantrouwen die wordt bepaald door psychologische en sociologische factoren.”

¹⁶ Lehrer, K. (1990), p.13-14 en p.39-40.

Een andere theorie over de rechtvaardiging van kennis is het 'coherentisme'. Dit is een visie binnen de epistemologie waar men niet op zoek gaat naar vaste fundamenten van kennis, maar meent men dat alle kennis een samenhangend stelsel van overtuigingen is en dat er dus geen basisbouwstenen zijn. Uitspraken kunnen worden gerechtvaardigd door het feit dat ze deel uitmaken van een coherent systeem.¹⁷ Dit 'coherentisme' is door de filosoof Willard Van Orman Quine (1908-2000) verdedigd ten opzichte van het 'foundationalism' en ontwikkelde een epistemologie waarin bij het verkrijgen van kennis de rol van de natuurwetenschappen sterk wordt benadrukt. Hij noemde deze 'naturalized epistemology'.¹⁸ De naturalistische epistemologie betoogt dat de verklaring van onze begrippen via een natuurwetenschappelijke methode anders wordt¹⁹ en dat elke verklaring gegrond is in een natuurwetenschappelijke verklaring. Kennis van de werkelijkheid moet binnen de wetenschap zelf worden geïdentificeerd en niet vooraf door een bepaalde filosofie²⁰ en om deze kennis van de werkelijkheid te verkrijgen kan hulp worden geboden vanuit andere wetenschappen, zoals bijvoorbeeld de psychologie en de sociologie.

In het KNAW rapport wordt, door uit te gaan van de sociaal psychologische benadering, vanuit een dergelijke naturalistische invalshoek vertrouwen in verband gebracht met betrouwbaarheid. Vertrouwen wordt daarin gezien als een positieve houding van een persoon of groep jegens een andere persoon, groep of institutie en bestaat uit het toeschrijven van (een

¹⁷ Lehrer, K. (1990), p.13.

¹⁸ Idem, p. 154: "It was, . . . , Quine who introduced the term epistemology naturalized". Quine meende dat een onderzoek naar de aard van de menselijke kennis wordt bemoeilijkt omdat bij een dergelijk onderzoek men rekening dient te houden met hoe overtuigingen tot stand komen en ook dat bestaande overtuigingen weer kunnen wijzigen.

¹⁹ Riggs, W. (2002), p. 80: Er bestaan diverse kennistheorieën die naturalistisch genoemd kunnen worden, maar hebben gemeenschappelijk dat alle epistemische begrippen teruggebracht moeten zijn tot volledig naturalistische begrippen.

²⁰ Quine, W.V. (1995), p.258.

mate van) betrouwbaarheid; ²¹mensen en instituties worden vertrouwd als men ze als betrouwbaar beschouwd. Men ziet mensen en instituties als betrouwbaar op basis van wat men ervaart als hun bekwaamheid, welwillendheid en integriteit. Als bron voor deze bewering verwijst het KNAW rapport naar *Vertrouwen in de overheid* uit 2011 van Van den Bos.²² Omdat volgens de onderzoekscommissie vertrouwen zowel intenties (welwillendheid) als werkwijze (integriteit en bekwaamheid) omvat, komt zij tot de volgende omschrijving van vertrouwen in wetenschap:

*Vertrouwen in wetenschap is een perceptie of een verwachting, waarbij de wetenschap enerzijds het goede doet – en dus met kennis en resultaten komt die ertoe doen- en anderzijds dat wetenschap het goede ook goed doet, dat wil zeggen, integer en voor wat betreft de methode en werkwijzes volgens de regelen der kunst.*²³

In deze omschrijving van vertrouwen in wetenschap wordt zowel een subjectieve als een objectieve kant benoemd. De intenties of welwillendheid binnen de wetenschap zijn subjectief. Op grond van gevoelens zal een oordeel plaats vinden of de wetenschap het goede doet en dat kennis die wordt verkregen door wetenschappelijk onderzoek, er toe doet. De vraag is of de kennis van voor ons van belangzijnde zaken toepasbaar is, zoals bijvoorbeeld medische behandelingen. De objectieve kant daarentegen wordt gevormd door de integriteit en bekwaamheid van de wetenschappers zelf die werkzaam zijn in de wetenschappelijke discipline. In tegenstelling tot de subjectieve kant is deze kant objectiveerbaar. Resultaten zijn meetbaar en aan deze metingen kunnen eisen worden gesteld.

²¹ KNAW (2013), p.25: Hier verwijst het KNAW rapport naar een artikel van Luhmann uit 1988, waarin onderscheid wordt aangebracht tussen ‘confidence’ en ‘trust’. ‘Confidence’ zou vooral verwijzen naar bekwaamheid en het adequaat functioneren van het object. ‘Trust’ omvat nadrukkelijk ook dimensies van welwillendheid en integriteit.

²² Ibidem, noot 5: De studie van Prof. dr. Kees van den Bos aan de Universiteit Utrecht over *Vertrouwen in de overheid* uit 2011, gaat over de sociaal-psychologische werking van vertrouwen en de mens als informatie vergarend individu, maar richt uiteindelijk de focus op vertrouwen in de overheid.

²³ Idem, p.25

1.3 De maat van vertrouwen in de wetenschap

In het KNAW rapport (2013) wordt voorts beoordeeld hoe hoog op dit moment in Nederland het vertrouwen in de wetenschap is.²⁴ De onderzoekscommissie van de KNAW wilde de stelling dat er in Nederland sprake is van een problematische afname van vertrouwen in de wetenschap onderzoeken.²⁵ Er wordt gesproken van een mogelijke ‘afname’ waaruit kan worden opgemaakt dat de mate waarin er vertrouwen in wetenschap bestaat, kan worden geobjectiveerd.

De stelling van de onderzoekscommissie is dat de vraag naar hoe het staat met het vertrouwen in de wetenschap empirisch van aard is; het lijkt erop dat zij er vanuit gaat dat er voor de maat van vertrouwen bewijzen zijn te leveren.²⁶ Om empirisch onderzoek te kunnen doen dient, aldus de commissie, eerst het ‘publiek’ vertrouwen aan de hand van een opinie-onderzoek in meetbare termen weergegeven te kunnen worden²⁷. Meninge(n), of zoals ik deze zou willen noemen, onbeargumenteerde overtuigingen, over het vertrouwen dat men heeft in de wetenschap worden met de beantwoording op vragen, bijvoorbeeld of we ons te veel op de wetenschap toelagen en te weinig op geloof, concreet gemaakt. Volgens de commissie wordt het op deze manier mogelijk om de mate van vertrouwen uit te drukken in een cijfer.²⁸ De onderzoekscommissie richt zich hiermee op een ‘publiek’ ofwel ‘maatschappelijk vertrouwen’ in de wetenschap.

²⁴ KNAW (2013), p.8

²⁵ Idem, p24

²⁶ Idem, Hoofdstuk 1.4 ‘Werkwijze’ p.22: “de commissie heeft zich waar mogelijk gebaseerd op beschikbaar empirisch materiaal[...]”; p.35: “[...] het beschikbare empirische materiaal laat inmiddels wel de volgende conclusies toe.”

²⁷ Idem, p.24, noot 3: “Naar de mening van de commissie dient de vraag naar het niveau van publiek vertrouwen in de wetenschap in de eerste plaats geoperationaliseerd te worden in termen van opvattingen, zoals deze uit opinie-onderzoek naar voren komen.”

²⁸ Idem, p.27: Er wordt verwezen naar de resultaten van een Eurobarometer-enquête van vijf kalenderjaren. p.26: Dit betreft een reeks eerdere, ongepubliceerde, metingen van Eurobarometer, die Dr. W. Tiemeijer heeft weten te achterhalen.

Van de vragen die zijn opgesteld voor het opinie-onderzoek, wil ik hier één voorbeeld geven. De vraag die werd gesteld is of wetenschap en technologie ons leven gezonder maakt en meer gemak en comfort oplevert.²⁹ De antwoorden op die vraag, die in de mogelijkheden van ‘enigszins mee eens’ en ‘sterk mee eens’ konden worden gegeven, zijn vervolgens in een cijfer uitgedrukt, waarmee het bewijs geleverd lijkt te zijn dat er een maat bestaat voor vertrouwen. Door aan de hand van ‘bewijsmateriaal’ -getallen- een normatief ‘gevoel’ van vertrouwen te ondersteunen, en door vervolgens dit bewijsmateriaal te definiëren door abstractie van de persoon, is getracht een vorm te vinden waar vertrouwen epistemologisch mee is te rechtvaardigen. Dit terwijl in dit onderzoek zowel de vraag als het antwoord niet objectief zijn.³⁰

Daarnaast zou het maatschappelijk vertrouwen in de wetenschap ook ten dele in termen van gedrag zijn uit te drukken, maar zoals in het KNAW rapport zelf al wordt opgemerkt, is dit lastig zonder gedetailleerd empirisch onderzoek. Het probleem is namelijk dat, wat de onderzoekscommissie ook al aanstipt, veel mensen ondanks dat zij sceptisch of cynisch zijn ten aanzien van de wetenschap, zij in het dagelijks leven zonder problemen van wetenschap gebruikmaken, bijvoorbeeld door smartphones en computers te kopen, in een vliegtuig te stappen, of over een brug te lopen.³¹

²⁹ KNAW (2013), p.27: Tabel 1. Percentages ‘enigszins eens’ of ‘sterk mee eens’ bij stellingen van Eurobarometer-enquêtes van vijf kalenderjaren (Eurobarometer 31;38.1;55.2;63.1;73.1).
Omschrijving van de enquêtevraag Jaartal van de Eurobarometer **1989 1992 2001 2005 2010**
Science & Technology are making our lives
healthier, easier and more comfortable. 75 80 72 70 65

³⁰ Idem, p.32, noot 15: Het subjectieve karakter wordt hier duidelijk. “Volgens het Pew Report heeft, zoals eerder aangegeven, 84% van het publiek vertrouwen in de positieve effecten van wetenschap op de samenleving. Bij mensen met ten minste college education is de score 92%, bij mensen met maximaal high school 77%.

³¹ Idem, p.24, noot 3 en p.35: De meeste mensen plukken dagelijks zonder problemen de vruchten van wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkeling.

Het KNAW rapport erkent dit en vermeldt dat bij een opinie-onderzoek de kwestie van vertrouwen primair wordt benaderd in termen van vertrouwen in de bruikbaarheid of wenselijkheid van wetenschappelijke resultaten.³² Een op deze wijze uitgevoerd empirisch onderzoek baseert zich dus op een relatieve waardering van de instrumentele waarde van kennis waarbij vertrouwen wordt uitgedrukt in de individuele waardering van de voordelen van deze waarde.

Deze maat van vertrouwen is niet objectief, omdat het oordeel sterk afhankelijk is van de persoonlijke omstandigheden en van de waan van de dag. Een nieuwe technische uitvinding kan 'hot' zijn, en het volgende moment alweer 'uit'. Bovendien kan aldus het rapport daar niet zondermeer uit worden geconcludeerd dat er vertrouwen bestaat in de wetenschap, immers ook mensen die cynisch zijn over de wetenschap maken gebruik van deze apparaten.³³ De commissie concludeert dat een dergelijk onderzoek slechts een deel van de vraag naar vertrouwen beantwoordt, maar dat er, op basis van het op dat moment beschikbare empirische materiaal, geen betrouwbare conclusies kunnen worden getrokken.

Met betrekking tot de vraag hoe het met het maatschappelijk vertrouwen in de wetenschap staat, gaan zij er echter blijkbaar wel van uit dat beantwoording van die vraag mogelijk is. Op basis van niet-longitudinaal onderzoek - vragen zijn eenmalig en niet gedurende een langere periode regelmatig aan dezelfde personen gesteld -, menen zij te mogen concluderen dat het

³² KNAW (2013), p.28: De eerste vraag van de Eurobarometertabel vertaalt de kwestie van vertrouwen primair in termen van vertrouwen in de bruikbaarheid of wenselijkheid van wetenschappelijke resultaten, aldus de onderzoekscommissie. En wantrouwen ontstaat uit de perceptie dat niet wordt voldaan aan de verwachting dat de wetenschap het goede doet.

³³ En, belangrijker denk ik, wie zegt dat wetenschappelijke uitvindingen het gevolg zijn van louter rationele denk- en werkwijzen? Er zijn talloze cultuurkritische posities die het irrationele karakter van wetenschapsbeoefening benadrukken (Bourdieu, Latour, etc.). Met dank aan Arthur Eaton die mij hierop heeft gewezen.

niveau van vertrouwen in Nederland relatief hoog is, en dat de wetenschap nog altijd, in reclametermen, een ‘sterk merk’ is.³⁴ Hoe zij tot deze conclusie komen is niet duidelijk.

Aan de hand van ‘maatschappelijk’ of ‘publiek’ vertrouwen is in het KNAW rapport tot een oordeel gekomen over hoe het met het vertrouwen in de wetenschap is gesteld. Door gebruikmaking van waarderingscijfers is geprobeerd om een beoordeling van het maatschappelijk vertrouwen in de wetenschap getalsmatig vast te leggen. Deze waarderingscijfers zijn echter de weerslag van een gevoel, een rationele beoordeling ontbreekt. Dit ‘gevoel’ dat de wetenschap het goede doet en het goede ook goed doet, wordt afgemeten aan de voordelen die het voor een ieder afzonderlijk oplevert.

De commissie meent vervolgens zelfs dat, omdat het woord ‘goed’ zo vaak in deze definitie wordt genoemd, het daarmee ook een ‘normatieve essentie’ bevat - het gezag van de wetenschap zou ondermeer worden bepaald door bepaalde normen waar zij zich door laat leiden, een ideaal beeld waaraan ze zich zou *moeten* confirmeren-.³⁵ Het feit dat de wetenschap simpelweg ‘werkt’ en bruikbare resultaten geeft, zou daar alleen niet voldoende voor zijn. Een dergelijke constatering verlangt naar mijn opvatting echter wel een betere argumentatieve onderbouwing.

³⁴ KNAW (2013), p.10 en p.12: Ten aanzien van maatschappelijk vertrouwen in wetenschap richt de onderzoekscommissie zich op twee vragen: hoe staat het er mee, en wat moet er worden gedaan. Vervolgens stelt zij dat: “Op basis van het op dit moment beschikbare empirische materiaal is het antwoord op de eerste vraag tweeledig”. Ten eerste: er zijn geen betrouwbare conclusies te trekken over ontwikkelingen, zoals de nogal eens veronderstelde daling in het vertrouwen in wetenschap. Ten tweede: uit niet-longitudinaal onderzoek volgt dat wetenschap relatief, dat wil zeggen in vergelijking tot andere instituties, nog altijd veel vertrouwen geniet.

³⁵ Idem, p.37.

HOOFDSTUK II

EPISTEMOLOGISCH VERTROUWEN

2.1 Rechtvaardiging van kennis op grond van vertrouwen

Vertrouwen, in de betekenis van erop vertrouwen dat wat iemand zegt juist is, betekent in feite dat je er van afziet om bewijzen uit eigen waarneming dan wel uit je geheugen te vinden. Je bent op het gebied waar je vertrouwt op de getuigenverklaring van een ander als het ware blind, omdat je zelf geen bewijzen kunt leveren voor de geloofwaardigheid van de informatie die de ander je geeft. Als iemand je vertelt dat het gras een centimeter per dag groeit, dan neem je aan dat deze kennis elders is opgedaan, danwel verkregen door eigen waarneming of onderzoek danwel door de getuigenverklaring van iemand anders die deze kennis door eigen waarneming danwel via een getuigenverklaring van weer een ander heeft verkregen. Uiteindelijk zal er aan het begin van deze keten iemand geweest moeten zijn die de groeisnelheid van het gras (wetenschappelijk) heeft onderzocht en het vervolgens in een verklaring of getuigenverklaring publiek heeft gemaakt.

Je bent er op gericht om de informatie die je via een getuigenverklaring krijgt zelf door eigen waarneming te bevestigen door er, vanuit reeds aanwezige kennis, het (rationele) bewijs voor te leveren of op zijn minst referentieel te herleiden tot bewijs. Lukt dit niet, dan ontbreekt er iets waarmee de geloofwaardigheid van de informatie kan worden gerechtvaardigd.

In plaats van de geloofwaardigheid van andermans overtuigingen te rechtvaardigen op grond van eigen waarneming of geheugen, en op grond daarvan deze overtuigingen als kennis aan te

nemen, lijkt in een getuigenverklaring een rechtvaardiging ook te moeten berusten op vertrouwen.³⁶

De filosoof Paul Faulkner legt in zijn onderzoek de nadruk op de epistemologie van getuigenverklaringen. In *Knowledge on Trust* zet hij een theorie uiteen inzake getuigenverklaringen waardoor een rechtvaardiging kan worden gegeven over de wijze waarop op basis van een getuigenverklaring kennis kan worden verkregen.³⁷ Hij voert aan dat als we afhankelijk zijn van een ander, in de zin dat deze datgene doet waarvan wij afhankelijk zijn, we dan op die ander moeten vertrouwen. In dit geval betekent dit dat we er op moeten vertrouwen dat iemand de waarheid spreekt. Op basis van vertrouwen kunnen op deze wijze overtuigingen die zijn verkregen uit een getuigenverklaring, net als overtuigingen die uit eigen perceptie of geheugen zijn verkregen, als bron van kennis worden opgevat.³⁸

2.2 Vertrouwen beoordeeld vanuit een sociaal epistemologisch kader

Om een definitie van ‘vertrouwen’ te kunnen geven vanuit een sociaal epistemologisch kader, maak ik gebruik van bestaande visies daarover binnen de kennisleer. Terugkomend op de definitie van het begrip ‘vertrouwen’ zoals dat in het KNAW rapport wordt gebruikt, daarbij lijkt het begrip ‘vertrouwen’ vooral wensgericht te zijn. Daar bedoel ik mee dat het vertrouwen gebaseerd kan zijn op de vervullingen van wensen. Dit in tegenstelling tot een die gebaseerd is op ervaring.

³⁶ Riggs, W.D. (2002), p. 81: “Though I do not believe that reliabilism alone is an adequate theory of knowledge or justification, I do believe that one cannot account for a certain component of the value of knowledge without it”. “If one wants to account for the full value of knowledge over and above the value of mere true belief, one’s theory of knowledge must contain a reliabilist component”.

³⁷ Faulkner, P. (2011), p.1: “The ambition of *Knowledge on Trust* is to offer a theory of testimony, or an account of how we get to know things on the basis of testimony.”

³⁸ Graham, P. (2013), p.2: “...Faulkner thinks trust can be our reason for uptake”.

Het onderscheid tussen een wens- dan wel ervaringsgericht vertrouwen baseer ik op een onderscheid dat door Paul Faulkner is beschreven in *Knowledge on Trust*, nml. dat tussen *predictive* en *affective* trust. In een *predictive trust* verwachten we dat, datgene waarvan wij afhankelijk zijn dat de ander dit doet, ook daadwerkelijk wordt gedaan. *Affective trust* is een normatieve verwachting dat degene die we vertrouwen, daadwerkelijk zijn betrouwbaarheid bevestigt of bewijst.³⁹

Predictive trust, wat ik wensgericht vertrouwen zal noemen, heeft een voorspellend karakter. We vertrouwen de ander omdat we geloven, of er vanuit gaan, dat datgene waarvan wij afhankelijk zijn door hem/haar zal worden gedaan. Wensgericht vertrouwen heeft een toekomst gericht karakter en lijkt daarmee geen zekerheid te kunnen bieden. Bovendien heeft het een individueel karakter. Een vertrouwen daarentegen, dat is gebaseerd op ervaringen uit het verleden, Faulkners *affective trust*, kan meer zekerheid bieden en heeft een minder individueel karakter. Daarin kunnen namelijk ook ervaringen van anderen worden meegenomen.

Het is goed om hier terug te grijpen naar een al eerder aangehaalde verwijzing in het KNAW rapport naar de binnen de sociale psychologie heersende opvatting, dat er een relatie kan worden gelegd tussen vertrouwen en betrouwbaarheid en naar de opmerking dat ‘mensen en instituties worden vertrouwd als men ze als betrouwbaar ziet’.⁴⁰ De vraag die dan echter beantwoord moet worden is wat de grondslag van deze betrouwbaarheid vormt?

³⁹ Graham, P. (2013), p.3: “In predictive trust we depend on the other because we believe he or she will do what we depend on them to do”, “In affective trust, . . . , we don’t predict that the other will prove dependable, rather, we normatively expect the trusted to prove dependable.”

⁴⁰ KNAW (2013), p.24-25: “De sociale psychologie verbindt vertrouwen aan betrouwbaarheid. Vertrouwen wordt daarbij gezien als een positieve houding van een persoon of groep jegens een andere persoon, groep, of institutie, die bestaat in het toeschrijven van betrouwbaarheid.”

In tegenstelling tot wensgericht vertrouwen is het vertrouwen dat op ervaring is gebaseerd veel minder gericht op de wensvervulling, maar meer op een betrouwbaarheid van het product of van degene die het product levert of moet leveren. Ervaringsgericht vertrouwen richt zich wel op waar datgene wat wordt gewenst of waar de interesse naar uitgaat vandaan moet komen, maar het gaat niet primair om de vervulling ervan. De interesse kan, dankzij een voortschrijding van techniek, daarbij liggen op het vlak van daadwerkelijk toegepaste kennis, maar kan ook liggen op het vlak van wetenschappelijke informatie of kennis waar een onderzoeker om zijn eigen onderzoek mee te kunnen onderbouwen, van afhankelijk is. Zo moet, bijvoorbeeld, de informatie waarvan je afhankelijk bent dat een ander je die geeft, juist zijn. Dit is een ander belang dan dat je stelt dat je de informatie nodig hebt.

Als er echter weinig of geen ervaring is met de desbetreffende leverancier, de wetenschap of de specifieke wetenschapper, de kenner of spreker, dan zal er ook nog geen vertrouwen zijn opgebouwd. Indien er bewijzen zijn uit het verleden, bijvoorbeeld dat eerdere informatie van de desbetreffende persoon of instantie op een juiste en goede manier is geleverd en daadwerkelijk juist bleek te zijn, dan zal dit de betrouwbaarheid van product en leverancier beïnvloeden en ons vertrouwen erin versterken.⁴¹

Het KNAW rapport gaat vooral uit van het wensgerichte vertrouwen. De nadruk ligt hier bij de ontvanger; deze wil zijn wens vervuld zien.⁴² Door de mate waarop iemand is geïnteresseerd in een bepaald product of informatie, wordt vertrouwen wensgericht beïnvloed,

⁴¹ De kwaliteit van een artikel met bronvermeldingen van bekende auteurs krijgt om deze reden meer vertrouwen toegedicht, en wordt daardoor als waardevoller beschouwd dan een artikel zonder bronnen of met verwijzingen naar onbekende auteurs.

⁴² KNAW (2013), p.30: “Bij gereflecteerd wantrouwen in wetenschap heeft de betrokkene redenen om te vinden dat de wetenschap niet de goede dingen doet of dat ze wat ze doet niet goed doet. Die redenen kunnen verschillende aspecten van de wetenschap betreffen, zoals de producten en hun effecten (bijvoorbeeld risico’s van nucleaire technologie) of het juist ontbreken van resultaten (waarom hebben seismologen de laatste grote aardbeving in Italië niet voorspeld).”

en is de basis gevormd door het belang dat wordt gehecht aan het ontvangen van dit specifieke product. Door het persoonlijk belang van de ontvanger wordt er veel minder gekeken naar de betrouwbaarheid van het product of naar de desbetreffende leverancier. Primair gaat het om het verkrijgen van de gewenste informatie of van het product.

Een kritische houding ten opzichte van datgene wat ons interesseert en naar dat wat de wetenschap kan leveren, of zelfs van datgene wat de wetenschap in het verleden heeft geleverd, speelt bij wensgericht vertrouwen in veel mindere mate een rol van betekenis. Een beoordeling of waardering wordt gevormd op grond van de wensvervulling, en leidt tot een minder kritische houding.

De epistemologische definitie van ‘vertrouwen’ die ik in deze scriptie wil formuleren, omvat zowel de ervaringscomponent als de wenscomponent. Belangrijk is dat vertrouwen zekerheid geeft. Zekerheid in de wetenschap betekent dat je ervan uit kunt gaan dat de informatie die wordt gegeven, waar is. Omdat je zelf niet altijd voldoende in staat bent om de waarheid van de informatie te bewijzen, ben je als het ware overgeleverd aan anderen die daar wel bewijs voor zouden moeten kunnen leveren.

Ik ga mee in het oordeel van het KNAW rapport voor zover zij beweren dat vertrouwen een perceptie is, een gevoel, maar ik zou dit uit willen breiden met de aanname dat het een gevoel van zekerheid is. Een gevoel van zekerheid waarmee het mogelijk wordt de juistheid of geloofwaardigheid van de overtuiging die je wordt verteld aan te nemen. Dit gevoel van zekerheid kan echter niet uitsluitend worden verkregen door simpelweg te vertrouwen. Zekerheid moet ook gefundeerd zijn op betrouwbaarheid op grond van ervaringen in het verleden.

Een eerste aanzet van een kennistheoretische definitie van vertrouwen luidt dan als volgt:

Vertrouwen is een gevoel van zekerheid, gebaseerd op betrouwbaarheid, voortkomend uit ervaringen in het verleden.

Deze voorlopige definitie houdt echter nog geen rekening met het feit dat de juiste informatie ook de gewenste informatie moet zijn. Dit geldt voor situaties buiten de wetenschap, maar zeker ook voor de wetenschap zelf. Als het product dat men krijgt goed is, wil dit nog niet zeggen dat het ook het gewenste product is. Dit onderscheid wil ik aan de hand van het volgende voorbeeld verduidelijken. Een dorpslager heeft het vertrouwen van zijn klanten, omdat hij bewezen heeft over goede producten te beschikken en ze ook daadwerkelijk heeft kunnen leveren. De producten worden gretig afgenomen, omdat ze goed zijn en er interesse voor bestaat. Als op een gegeven moment blijkt, dat er in plaats van rundvlees, zoals het werd aangeboden en verkocht, paardenvlees is verwerkt in zijn producten, is het vertrouwen geschaad. Het vertrouwen is niet geschaad omdat het geen goed product zou zijn, maar omdat het niet het gewenste product is.

Er moet dus een extra waarde worden toegevoegd aan een overtuiging of informatie, om deze daadwerkelijk als kennis of als juiste informatie te kunnen accepteren. Dit probleem haakt in op het welbekende Gettier probleem.⁴³ Beweringen kunnen juist lijken te zijn, en daadwerkelijk ook juist zijn, maar zijn dit niet op basis van de verkregen informatie. Dit probleem is als volgt uit te leggen.

In een kennistheorie kan men er van uitgaan dat een persoon kennis heeft van een overtuiging, ofwel 'S weet dat P', alleen dan en slechts dan als aan drie voorwaarden wordt voldaan:

⁴³ Kvanvig, J.L. (2003), p.109: "The position Gettier attacked is the position that knowledge is justified true belief, where justification can obtain even though it provides no guarantee of truth."

(1) S heeft de overtuiging dat P, (2) P waar is en (3) S is gerechtigd tot het hebben van de overtuiging dat P. Op deze wijze kan kennis worden beschouwd als een ‘gerechtvaardigd ware overtuiging’ (*Justified True Belief*).⁴⁴

Gettier toonde aan dat, ondanks dat er een rechtvaardiging is voor een ware overtuiging, dit nog geen garantie geeft op de waarheid van die overtuiging. Hij maakte dit duidelijk door een beschrijving te geven van situaties waarin weliswaar aan de drie genoemde condities wordt voldaan, maar er toch geen sprake hoeft te zijn van kennis.⁴⁵

Een vereenvoudigd voorbeeld is op de klok kijken en zien dat het twaalf uur is, maar niet weten dat de klok stil staat, terwijl het wel klopt dat het twaalf uur is. Hierin zijn de drie condities vervuld: de betreffende persoon is immers gerechtvaardigd om er van overtuigd te zijn dat het twaalf uur is, de klok wees twaalf uur aan, en het is werkelijk (toevalligerwijs) ook twaalf uur. Het probleem is, omdat het bij toeval waar is, dat het even goed *onwaar* had kunnen zijn.

De meeste mensen zullen daarom geneigd zijn te stellen dat er dan geen sprake is van kennis. De voorwaarden van de zogenoemde *Justified True Belief-analyse* blijken daarmee wel noodzakelijke voorwaarden te zijn, maar nog geen voldoende voorwaarden om vast te stellen dat er sprake is van kennis.⁴⁶ We moeten daarom de vraag stellen wat ons eigenlijk rechtvaardigt om te accepteren dat wat iemand zegt ook de waarheid is.

⁴⁴ Kvanvig, J.L. (2003), p.109

⁴⁵ Gettier, E. (1963), p.122-123

⁴⁶ Lehrer, K. (1990), p.152: Gettier’s artikel “Is justified true belief knowledge” (1963) gaat in op het probleem waarom overtuigingen, ondanks dat zij voldoen aan noodzakelijke voorwaarden, toch geen kennis hoeft te zijn. Een reeks belangrijke artikelen die ingaan op dit zogenoemde ‘Gettier probleem’ zijn o.a. “Knowing: essays in the analysis of knowledge, edited by Michael Roth and Leon Galis en “Essays on knowledge and justification” van George S. Pappas and Marshall Swain. Kort samengevat is deze discussie te lezen in “The analysis of knowing” by Robert K. Shope.

Het KNAW rapport gaat niet in op het probleem dat bij toeval een overtuiging waar kan zijn, maar gaat wel in op de vraag of je kunt weten of men in de wetenschap de waarheid spreekt. Zij gaat er daarbij vanuit dat het antwoord daarop universeel is. Beoefenaren van integere wetenschap mogen namelijk niet liegen, bedriegen of stelen.⁴⁷ Een dergelijk antwoord is volgens de commissie alleen te algemeen om daaruit af te kunnen leiden welk gedrag wel of niet is toegestaan of welk gedrag is voorgeschreven. Om die reden bevatten codes en handboeken meer gedetailleerde bepalingen.⁴⁸ In deze bepalingen wordt eerlijkheid als een van de deugden genoemd waarvan wordt gesteld dat zij bij wetenschapsbeoefening hoog in het vaandel moeten worden gedragen.⁴⁹

Essentieel aan een van de laatste grote ontwikkelingen in de epistemologie, de deugd epistemologie, is dat kennis uitsluitend moet worden begrepen in termen van de epistemologische deugden.⁵⁰ In deze stroming, die in de jaren tachtig bekendheid kreeg, worden traditionele analyses van begrippen als 'kennis' en 'waarheid' opgegeven en in plaats daarvan wordt er gekeken hoe die begrippen functioneren in allerhande situaties. Epistemologische deugden zijn karaktereigenschappen die nodig zijn voor adequate kennisverwerving. Vlijt, zorgvuldigheid, accuratesse, zijn bijvoorbeeld deugden die alle

⁴⁷ KNAW (2013), p.43

⁴⁸ Idem, p.42-58: Hoofdstuk vier van het KNAW rapport 'Integriteit en wetenschap', staat stil bij de vraag wat moet worden verstaan onder wetenschappelijke integriteit. Daarin wordt vervolgens beschreven welke codes en procedures er momenteel bestaan om wetenschappelijke integriteit te bevorderen. Hier kan men uit opmaken dat men meent dat wetenschappelijke integriteit in belangrijke mate is gestoeld op intellectueel deugdzzaam handelen, oftewel handelen volgens voorgeschreven codes en procedures.

⁴⁹ Idem. p.44: Mayer en Steneck, 2012; WCRI, 2009. Naast eerlijkheid, zijn de deugden die bij wetenschapsbeoefening van belang zijn: redelijkheid, objectiviteit, betrouwbaarheid, scepisis, verantwoording, openheid.

⁵⁰ Pritchard, D. (2007), p.1: Pritchard merkt op dat een van de basis gedachten achter de idee van deugd epistemologie is dat kennis uitsluitend in termen van epistemologische deugden moet worden begrepen. Een epistemologische deugd dient daarbij zo breed te worden opgevat dat cognitieve eigenschappen daar ook onder vallen.

wetenschappers nodig hebben om tot betrouwbare kennis te komen. Bronnenonderzoek, bijvoorbeeld, is een zaak van nauwgezette, zorgvuldige en bedachtzame analyse.

De belangstelling voor deugd epistemologie is begonnen met een artikel van Ernest Sosa.⁵

Deze beweerde daarin dat een deugdtheorie een oplossing zou kunnen geven voor de impasse die was ontstaan tussen 'foundationalism' theorieën over rechtvaardiging van kennis en theorieën die op het 'coherentisme' waren gebaseerd.⁵² Deze impasse bestond er uit dat beide visies geen verbinding konden leggen tussen overtuigingen enerzijds en de werkelijkheid zelf, als bevestiging van deze overtuigingen, anderzijds.

Een scherp onderscheid tussen epistemologische deugden en morele deugden valt in de praktijk echter niet te maken, al was het maar omdat een epistemologische deugd altijd een morele dimensie heeft. Men mag er vanuit gaan dat wetenschappelijke artikelen als bron van kennis ware informatie bevatten en dat er geen leugens in staan. De morele deugd 'gij zult niet liegen', staat hier nauw mee in verband.

In de deugd epistemologie wordt naar een manier gezocht om, deels in termen van de waarde van de intellectuele deugden, uit te leggen wat de waarde is van de kennis. Als een rechtvaardigingstheorie gebaseerd is op vertrouwen, dan leidt dit over het algemeen tot problemen. Dit omdat vertrouwen niet kan worden gefundeerd en vaak neerkomt op een

⁵¹ De Amerikaan Ernest Sosa, is een van de meest toonaangevende hedendaagse epistemologen. In zijn boeken *Knowledge in Perspective* (1991) and *A Virtue Epistemology* (2007), verdedigt hij bijvoorbeeld een vorm van deugd epistemologie, genaamd "virtue perspectivism", waarin onderscheid wordt gemaakt tussen dierlijke kennis en kennis die op reflectie is gebaseerd. <http://www.ernestsosa.com/>

⁵² Kvanvig, J. L. (2003), p. 95-98: Sosa meende dat de meerwaarde van kennis boven die van ware overtuigingen, niet buiten de kenner moet worden gezocht, maar dat deze voortkomt uit de intentie van de kenner zelf. Wat nodig is, is niet alleen dat de overtuiging toe te schrijven is aan de kenner, maar ook de waarheid ervan moet zijn voort gekomen uit de karakter eigenschappen van de kenner. (noot 34: Uit Sosa, *The Place of Truth in Epistemology*, in DePaul and Zagzebski, *Intellectual Virtue, forthcoming*, p20 typescript.) Zie ook Lorrain Code, (1984), p.31: Code op haar beurt verwijst naar Sosa's "How do you know?", *American Philosophical Quarterly*, Vol.11, No.2(1974). Zij schrijft dat het accepteren van een overtuiging waarvan men zegt dat het kennis is, het bewijs daarvoor ligt bij de persoon die aan de bron van die kennis heeft gestaan. "This will depend, in part, upon his/her intellectual integrity".

gevoel. Men probeert dit probleem te voorkomen door een beroep te doen op de intellectuele deugden.

De problematische rol die vertrouwen in de wetenschappelijke praktijk speelt wordt ook in het KNAW rapport *Vertrouwen in Wetenschap* (2013) erkend. De onderzoekscommissie meent dat integriteit één van de basis voorwaarden is om vertrouwen te genereren. Zij stellen daarbij dat wetenschappelijke integriteit zelfs een intrinsiek belang heeft.⁵³

Daarom formuleert de commissie, mede omdat het rapport naast een onderzoek naar hoe het met vertrouwen in de wetenschap is gesteld ook advies geeft over hoe vertrouwen gewonnen en behouden kan blijven, buiten de bestaande codes nog enkele additionele deugden die volgens hen een plaats zouden moeten krijgen in de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening.⁵⁴ De onderzoekscommissie gaat echter nog verder en stelt, dat naast het vaststellen van regels, de gedragscodes en richtlijnen van student tot hoogleraar moeten worden geïnternaliseerd, hetgeen men in de wetenschap zou kunnen bewerkstelligen door gebruik te maken van het intercollegiaal verkeer en via cursussen en workshops.⁵⁵

⁵³ KNAW, (2013), p.14: De discussie over wetenschappelijke integriteit heeft geleid tot een vernieuwde versie van de Gedragscode Wetenschapsbeoefening (VSNU, 2012), maar ook tot een adviesrapport van de KNAW, 2012, over Zorgvuldig en Integer Omgaan met Wetenschappelijke Onderzoeksgegevens.

⁵⁴ Idem, p.38 en p. 40-41: De onderzoekscommissie baseert zich primair op de oude Mertoniaanse normen. Dit is een set van vier kenmerken, of deugden, die bepalend zijn voor de academische wetenschap. *Communalism*: wetenschappelijk gedachtegoed en de producten van wetenschappelijk onderzoek zijn gedeeld eigendom van de wetenschappelijke gemeenschap; *Universalism*: de criteria op grond waarvan wetenschappelijk onderzoek wordt beoordeeld zijn onpersoonlijk en niet gebonden aan ras, cultuur, gender etc.; *Disinterestedness*: wetenschappers proberen in hun werk maximaal objectief te zijn en hun resultaten niet te laten beïnvloeden door belangen en voorkeuren; *Organized Scepticism*: de wetenschappelijke bevindingen worden kritisch beoordeeld en eventueel gefalsificeerd. Systematische procedures voor het beoordelen en toetsen van wetenschappelijke resultaten zijn een essentieel onderdeel van het systeem. De wetenschappelijke gemeenschap organiseert dit in de vorm van *peer review*.

Daar waar deze normen niet meer worden gedekt zijn een aantal nieuwe deugden vereist. Zo is door de rol van de media transparantie vereist, de veranderde context vraagt dat wetenschappers verantwoordelijkheid nemen voor de relevantie van hun onderzoek en als derde additionele deugd noemen zij eerlijkheid in het verwachtingsmanagement.

⁵⁵ Idem, p. 14: De commissie stelt zelfs: “Internalisering van gedragscodes en richtlijnen is onmisbaar.”

Door aan te geven dat het internaliseren van gedragscodes en richtlijnen belangrijk is, wordt een van de standpunten benadrukt waarover binnen een diversiteit aan benaderingen binnen de huidige deugd epistemologie overeenstemming bestaat. Namelijk dat intellectuele personen en gemeenschappen aan de bron staan van epistemologische waarde en dat daar de primaire focus moet liggen van epistemologische evaluatie.⁵⁶

Een epistemologische beoordeling zou echter niet uitsluitend gefocust moeten zijn op individuen of groepen, maar ook op hun kenniseigenschappen. Deze kenniseigenschappen zijn zowel binnen de ethiek als de epistemologie een kenmerk van deugd theorieën en brengen een onderscheidende richting aan binnen de deugd epistemologie.

Morele eigenschappen van handelen worden binnen de deugd ethiek uitgelegd in termen van eigenschappen van de persoon die handelt, bijvoorbeeld of zij het gevolg is van de karaktereigenschap vriendelijk zijn of van haat. Deugd epistemologie daarentegen legt de morele eigenschappen van kennisprestaties uit in termen van eigenschappen van de persoon, de kenner, bijvoorbeeld of dat een overtuiging het resultaat is van oppervlakkige danwel van een nauwkeurige waarneming, of dat een onderzoek wordt gekenmerkt door onzorgvuldigheid of juist door excellent onderscheidingsvermogen. De relevante eigenschappen voor deugd ethiek zijn morele deugden en ondeugden, en voor de deugd epistemologie zijn dat de intellectuele deugden en ondeugden.

Met een gezonde dosis scepsis zal men er nooit zonder meer vanuit gaan dat een gesprekspartner de waarheid spreekt. Vertrouwen speelt een rol bij het krijgen van een gevoel van zekerheid dat de spreker niet liegt. Maar omdat de luisteraar afhankelijk is van een

⁵⁶ Greco, J. & Turri, J. (2011): Een ander standpunt dat ze gemeen hebben is dat ze er vanuit gaan dat epistemologie een normatieve discipline is.

bepaalde mate van vertrouwen, zal hij, om dit enigszins zeker te stellen, maatregelen dienen te nemen tegen de eventuele mogelijkheid dat onterecht wordt aangenomen dat hetgeen hem wordt verteld geen leugen is. Hierbij kunnen we bijvoorbeeld denken aan, dat de overtuigingen van een ander kunnen worden gestaafd aan de hand van bewijzen, of dat aangegeven kan worden hoe men tot de overtuiging is gekomen (betrouwbaar proces), of dat anderen, bijvoorbeeld deskundigen op hetzelfde gebied, de geloofwaardigheid van de informatie kunnen bevestigen en daarmee te vertrouwen is, of dat anderen de geloofwaardigheid van de kenner bevestigen, etc. etc.

De oplossing die het KNAW(2013) rapport ondermeer aanbiedt, en waarmee bovendien wordt aangegeven dat dergelijke maatregelen noodzakelijk zijn, richt zich op wetenschappelijke integriteit en met name op intellectueel deugzaam handelen. Dit deugzaam handelen zou, aldus hun advies, moeten worden geïnternaliseerd, ondermeer door onderwijs, om zo de mogelijke ‘onbetrouwbaarheid’ van een wetenschapper te kunnen herkennen en zelfs tegen te kunnen gaan.⁵⁷

Als daarentegen een niet-skeptische houding wordt ingenomen, zoekt men, aldus Paul Faulkner in *Knowledge on Trust*, naar onvoorwaardelijke eigenschappen die aan een spreker kunnen worden toegeschreven. Deze onvoorwaardelijke eigenschappen komen niet voort uit de beperkingen die worden opgelegd in codes en regels. Faulkner legt uit dat met het *commitment* de waarheid te vertellen, de spreker zich zelf de plicht oplegt om een sociale norm te volgen die onderdeel uitmaakt van de menselijke cultuur. Daarmee is voor een spreker de normatieve regel leidend dat men de waarheid moet vertellen. In de rol van spreker

⁵⁷ KNAW (2013), p.14: “Integriteitbeleid moet echter niet blijven steken in het vaststellen van regels en het geven van adviezen. Internalisering van gedragscodes en richtlijnen is onmisbaar, van student tot hoogleraar, en dit kan worden bewerkstelligd in het intercollegiale verkeer en via cursussen en workshops. Periodiek empirisch onderzoek moet uitwijzen of dit effect heeft.”

zal men zich laten leiden door deze regel boven andere afwegingen.⁵⁸ Een leugentje om bestwil zal door de spreker hierdoor niet in overweging worden genomen.

De beperking die de spreker hiermee aan zichzelf oplegt, komt voort uit zijn betrokkenheid bij en is in het belang van de toehoorder. Dit belang ligt in het daadwerkelijk verkrijgen van de kennis of informatie die hij/zij, de spreker, bezit en die deze aan hem kan overdragen.

Sprekers geven er hierdoor blijk van in een communicatie of getuigenverklaring betrouwbaar te zijn.⁵⁹ Faulkner stelt zelfs dat als sprekers zichzelf deze beperking als een soort *commitment* opleggen, dit vertrouwen dan door de toehoorder als argument kan worden gebruikt om aan te nemen dat de spreker de waarheid vertelt.

De discussie over wat als rechtvaardiging kan dienen om een getuigenverklaring te accepteren en daarmee de informatie tot kennis te doen promoveren, is een discussie die gaat over de vraag of toehoorders empirisch bewijs nodig hebben waarmee de waarheid van de getuigenverklaring kan worden aangetoond, of meer door het ontbreken van bewijs de onwaarheid kan worden bevestigd. Er bestaan echter situaties waarin een spreker de waarheid vertelt omdat hij weet dat zijn toehoorders deze informatie nodig hebben en de toehoorders op hun beurt er vanuit gaan dat hun afhankelijkheid, om deze informatie te verkrijgen, voor de spreker reden kan zijn hen die informatie daadwerkelijk te geven.

Toehoorders die een dergelijke verwachting hebben van de spreker, zullen geen objectieve bewijzen gaan zoeken om de waarheid van de getuigen-verklaring aannemelijk te maken.

Eerder geldt nog dat toehoorders, omdat zij erop vertrouwen dat de spreker de waarheid

⁵⁸ Graham, P. (2013), p.2: “A "non-skeptical" solution, on the other hand, finds contingent, non defining constraints on speakers added "on top" of practical reason and its role in communication”

⁵⁹ Graham, P. (2013), p.2: “Given these constraints, speakers care about hearer’s interests; speakers then prove reliable in communication.”

spreekt, de reden kan zijn om de waarheid aan te nemen. Een dergelijk vertrouwen behoeft niet te voldoen aan een positief danwel negatief bewijs.⁶⁰

Omdat sprekers evengoed en in net zoveel gevallen zelf ook toehoorders kunnen zijn, zullen zij zich houden aan deze norm.⁶¹ Toehoorders zullen er dus ook normatief gezien vanuit gaan dat sprekers de waarheid vertellen. *“Just is to trust speakers to tell the truth”*.⁶² Zo zou een rechtvaardiging kunnen worden verkregen waarmee overtuigingen van anderen als kennis kan worden aangenomen.

Faulkner stelt, net zoals het KNAW rapport doet, dat intellectuele deugden moeten worden geïnternaliseerd; dat deze sociale norm een geïnternaliseerde norm moet zijn.

Hiermee wordt het mogelijk dat, als de toehoorder een op ervaringen gebaseerd vertrouwen stelt in de spreker, een objectieve rechtvaardiging mogelijk is om de informatie als kennis te accepteren.⁶³ Als een spreker merkt dat zijn toehoorder afhankelijk is van de informatie die hij bezit en hij hem deze kan geven, de spreker daarmee een reden heeft om hem die informatie te geven. De waarheid vertellen is zodoende een intern gevoede norm en maakt het objectief waarschijnlijk dat de toehoorder ‘affectief’ vertrouwen stelt in de spreker (de toehoorder vertrouwt op de betrouwbaarheid van de spreker). Dit ‘affectieve’ vertrouwen kan een

⁶⁰ Faulkner, P. (2007), p. 876: Faulkner meent dat, als een op vertrouwen gebaseerde reden geen op bewijzen gefundeerde reden hoeft te zijn, men in de huidige discussie voorbijgaat aan een belangrijk punt. Namelijk door de aard van de relatie tussen toehoorders en sprekers te negeren, ziet men niet de mogelijkheid dat het redelijk is dat een toehoorder die een spreker vertrouwt, zijn getuigenverklaring accepteert. “...an audience’s reason can be simply that the audience trust the speaker for the truth, and trust need not satisfy either a positive or a negative evidence condition”

⁶¹ Code. L. (1984), p.48: Code gaat ook in op deze symmetrie, een wisselwerking tussen spreker en toehoorder, wanneer zij in *Toward a ‘Responsibilist’ Epistemology* schrijft: “The succes of the entire cognitive enterprise is dependent upon something like an honourable and cooperative, if tacit, agreement between information purveyors and knowledge seekers, where participants in the agreement sometimes are in the role of giving, sometimes of seeking.”

⁶² Graham, P. (2013), p.2.

⁶³ Graham, P. (2013), p.3: “What explains why uptake is objectively probable, he says, is the fact that speakers have internalized the social norm to tell truth informatively.”

rechtvaardiging zijn om aan te nemen dat de spreker hem de waarheid vertelt. Faulkner's artikel zou daarom volgens Peter Graham ook de titel kunnen dragen: *Subjective warrant on affective trust, objective warrant on trustworthiness*.⁶⁴ Een subjectieve rechtvaardiging op grond van 'affectief' vertrouwen en een objectieve rechtvaardiging op grond van betrouwbaarheid.

Met deze formulering lijkt Faulkner's opvatting van vertrouwen overeen te stemmen met de visie in het KNAW(2013) rapport. Daarin berust vertrouwen ook op betrouwbaarheid. Er wordt alleen niet in duidelijk gemaakt wat die rol van vertrouwen, in epistemologisch opzicht, vervolgens is. In Graham's formulering wordt deze rol wel duidelijk aangegeven, namelijk dat vertrouwen een rol speelt bij de rechtvaardiging om overtuigingen als kennis te accepteren. Een idee waar Faulkner's theorie op inhaakt is dat enerzijds een niet-reductionistische benadering geen oplossing biedt omdat er geen a priori gegeven regel bestaat die zorgt dat men niet liegt, en anderzijds een reductionistische benadering onvolledig is en rationeel doorschiet in het zoeken naar bewijs.⁶⁵ Faulkner stelt dat als we, zowel als spreker en als toehoorder, de sociale norm om de waarheid te vertellen internaliseren en daarmee de ander voorzien van informatie, dat dan op grond daarvan de informatie als waarheid aan te nemen kan worden gerechtvaardigd.

⁶⁴ Graham, P. (2013), p.3: "What explains why uptake is objectively probable, [...], is the fact that speakers have internalized the social norm to tell the truth informatively"

⁶⁵ Idem, p.1: Volgens David Hume en zijn reductionistische visie, zou een toehoorder inductieve, niet circulaire en niet op andere getuigenverklaringen gebaseerde 'reductieve' redenen nodig hebben om aan te kunnen nemen dat een spreker bekwaam en oprecht is.

Op grond hiervan kom ik tot de uiteindelijke definitie van vertrouwen vanuit een sociaal epistemologisch kader:

*Vertrouwen in de wetenschap is een gevoel van zekerheid,
gebaseerd op betrouwbaarheid, voortkomend uit ervaringen in het verleden,
dat het accepteren van de juistheid van de gewenste informatie rechtvaardigt.*

Maar waarom zou dit een sociaal epistemologische definitie van ‘vertrouwen’ zijn?

Ten eerste is het een definitie die niet a-symmetrisch is, een eigenschap die de definitie van vertrouwen in het KNAW rapport wel in zich heeft. Een aspect namelijk, dat niet in het KNAW rapport over vertrouwen in wetenschap aan bod komt, is dat er rekening wordt gehouden met de wisselwerking tussen spreker en toehoorder: beiden kunnen namelijk evengoed in andermans positie verkeren.

Daarnaast wordt rekening gehouden met de verschillende elementen die een rol spelen in het gevoel, de perceptie van vertrouwen en komen zij in deze epistemologische definitie van vertrouwen tot uitdrukking. Ten eerste is het een vertrouwen op basis van ervaringen uit het verleden en op basis van verwachtingen in de toekomst. Ten tweede is het vertrouwen gericht op informatie, die zowel door de toehoorder kan worden verkregen als door de spreker kan worden overgebracht. Ten derde houdt de definitie rekening met de interesse die de toehoorder heeft voor de informatie die de ander bezit en hem kan worden verteld. Ten slotte is de betrouwbaarheid meegewogen in de epistemologische definitie van vertrouwen, die, ook volgens het KNAW rapport, gezien moet worden als basis van vertrouwen.

De definitie van het KNAW rapport, ‘het goede doet – en dus met kennis en resultaten komt die ertoe doen- het goede ook goed doet, dat wil zeggen, integer en voor wat betreft de

methode en werkwijzen volgens de regelen der kunst', is uitsluitend gericht op betrouwbaarheid en meent dat, indien deze betrouwbaarheid zo veel mogelijk kan worden gegarandeerd, het vertrouwen dan vanzelf wel komt.

Naar mijn mening wordt er door de commissie te weinig aandacht geschonken aan de rol van vertrouwen in het accepteren van de betrouwbaarheid van de wetenschap (of wetenschapper). Door het zekerstellen van de betrouwbaarheid, bijvoorbeeld op basis van het internaliseren van integriteit en het zekerstellen van het proces waarmee de kennis wordt verkregen, zou het vertrouwen moeten toenemen. Los van de vraag of dit de juiste manier is om vertrouwen te genereren, is het daarnaast nog de vraag of er een negatieve zijde zit aan vertrouwen en of deze mogelijk zelfs aanleiding kan geven tot het ontstaan van kennisonrecht. Voordat ik hierop in zal gaan moet er eerst meer duidelijkheid zijn over hoe kennis of overtuigingen worden overgedragen, oftewel wat we moeten verstaan onder een getuigenverklaring en wat 'kennisonrecht' betekent.

HOOFDSTUK III

GETUIGENVERKLARING

3.1 Wederkerig karakter van een getuigenverklaring

In geval van een getuigenverklaring is er sprake van een interactie tussen een spreker en een toehoorder. De algemene gedachte bij een getuigenverklaring is dat er iemand is die interesse heeft voor de kennis van een ander en er mogelijk zelfs van afhankelijk is. Deze afhankelijkheidsrelatie zorgt voor een sociaal ethische dimensie. De spreker, degene die de kennis bezit en over wil dragen, zal als hij weet dat zijn toehoorder afhankelijk is van de informatie die hij kan leveren, moeten begrijpen dat het van belang is dat zijn toehoorder die informatie ook daadwerkelijk krijgt.

Anderzijds kan het belang liggen bij de spreker, de getuige, op het moment dat hij zijn kennis over moet kunnen brengen zodat hij wordt gehoord. Het gerechtelijk proces, door Fricker beschreven in *Epistemic Injustice*, waarin een jonge zwarte man, genaamd Tom Robinson, terechtstaat voor de verkrachting van een blank meisje en deze zijn kant van de zaak in een getuigenverklaring wil laten horen, is daar een goed voorbeeld van. Van de rechter wordt verwacht dat de zwarte man, die onschuldig blijkt te zijn, zijn getuigenverklaring ook kan laten horen. De toehoorder, of rechter in dit specifieke geval, dient rekening te houden met het feit dat de spreker van hem afhankelijk is, dat hij de getuige vertrouwt en zijn getuigenverklaring ook daadwerkelijk hoort.⁶⁶

Zoals eerder is aangegeven gaat Faulkner er vanuit dat iedere spreker ooit ook eens toehoorder kan zijn. Daarmee hoeft deze afhankelijkheid, als dat al mogelijk zou zijn, niet op

⁶⁶ Fricker, M. (2007), p.23-27. voorbeeld is uit Harper Lee's *To kill a Mockingbird*.

een en hetzelfde moment plaats te vinden. Meestal ben je luisteraar of toehoorder, maar nooit tegelijk. Hoewel een getuigenverklaring dus een wederzijds karakter heeft, hoeft deze wederkerigheid niet gelijktijdig een rol te spelen.

Martin Kusch merkt in zijn bookreview van *Epistemic Injustice* als kritische noot bij Fricker's opvatting van getuigenisonrecht op dat zij een asymmetrische relatie beschrijft.⁶⁷ De toehoorder, die de getuige op grond van bepaalde kenmerken tot een bepaald stereotype rekent, vertrouwt de getuige daarom niet en vindt zijn getuigenverklaring daarom niet geloofwaardig. De getuige wordt niet serieus genomen en zijn getuigenverklaring wordt niet gehoord. Kusch stelt dat Fricker zich hiermee vooral richt op de slachtofferrol en op de schade die de getuige daarvan ondervindt.⁶⁸ Vervolgens kijkt zij naar de toehoorder, als de dader, omdat door diens toedoen de spreker schade is toegebracht. Fricker probeert vervolgens om deze vorm van kennisonrecht tegen te gaan, door tot een formulering te komen van een ethisch-epistemologische deugd, namelijk een zekere 'getuigenisgevoeligheid' van de toehoorder. Hier zal ik later op terugkomen.

Wat ik hier, in navolging op Kusch's kritiek duidelijk wil maken is, dat door een verdeling in dergelijke perspectieven, wellicht ongewild, een effect ontstaat dat de spreker passief, maar standvastig in de slachtofferrol kruipt en de toehoorder, als dader, de sleutels in handen heeft om deze ongewenste situatie van de spreker tegen te gaan. In het geval iemand vindt dat hij belangrijke kennis heeft die hij aan een ander over wil brengen maar de ander luistert niet naar hem, hoeft hij zich daar niet zondermeer bij neer te leggen. Een luisteraar kan misschien door omstandigheden die buiten zijn invloedssfeer liggen - geluidsoverlast bijvoorbeeld van een langsrijdende trein - de spreker niet hebben gehoord. De spreker kan, indien hij meent dat

⁶⁷ Kusch, M. (2009), p.173

⁶⁸ Ibidem.

de luisteraar onterecht niet naar hem luistert, mogelijk nog andere manieren bedenken waarmee hij zijn verhaal toch zou kunnen doen om alsnog te kunnen worden gehoord. In een getuigenverklaring vindt een interactie plaats tussen de spreker en zijn toehoorder en voor beiden is een actieve rol weggelegd.

3.2 Sociale karakter van een getuigenverklaring

Fricker beschrijft een sociale machtsstructuur, waarin personen als individuen onder algemeen geaccepteerde stereotypingen vallen, maar tegelijkertijd gaat zij er ook vanuit dat er in een getuigenverklaring sprake is van een rechtstreekse interactie tussen spreker en toehoorder.⁶

De sociale machtsstructuur, met soms diepgewortelde waarden, kan echter van invloed zijn op het vertrouwen dat iemand stelt in de geloofwaardigheid van een getuigenverklaring. De extra dimensie, die door het in een getuigenverklaring noemen van deze machtsstructuur naar mijn mening zichtbaar wordt, wil ik duidelijk maken aan de hand van Coady's visie op een getuigenverklaring.

Door Coady wordt in *Testimony: A Philosophical Study* (1992) eenzelfde soort sociaal netwerk als bij Fricker aangehaald, met dit verschil dat hij daarbij niet doelt op een netwerk waarbij macht een rol speelt. Vooreerst stelt hij zich nadrukkelijk te weer tegen het beeld dat we zouden kunnen vertrouwen op het woord van een ander. In een dergelijk beeld overheerst volgens hem namelijk het idee dat men uitgaat van 'intellectuele autonomie' dan wel van een 'autonome' kenner. De idee van intellectuele autonomie komt vooral naar voren in Hume's reductionistische theorieën, maar was ook al kenmerkend in het antieke en middeleeuwse

⁶⁹ Fricker, M. (2007), p.10

denken.⁷⁰ Coady stelt dat men bij deze theorieën uitgaat van de opvatting van een autonome kenner. De getuigenverklaring van een ander wordt dan vertrouwd door de toehoorder, maar deze doet dat omdat hij op een onafhankelijk wijze, een ‘getuigenverklarings-vrije’ manier - los van andere getuigenverklaringen- de betrouwbaarheid van de getuigenverklaring zou kunnen beoordelen.⁷¹ De veronderstelling daarbij is dat een getuigenverklarings-vrije verificatie van de betrouwbaarheid mogelijk is, die echter is gebaseerd op getuigenverklaring-geladen beoordelingen, controles, observaties, en of redeneringen. Om dit kenmerkende element binnen een getuigenverklaring duidelijk te maken is het goed om het voorbeeld aan te halen dat Coady daarbij zelf geeft.

Wanneer wij een nieuwe auto gaan kopen zullen we allerlei controles willen doen, om na te gaan of we daadwerkelijk kunnen vertrouwen op de kwaliteit ervan zoals de verkoper ons allicht zal doen willen geloven. Het bandenprofiel moet worden gemeten, en van de uitlaatgassen moet een roetmeting worden gedaan en natuurlijk maken we een proefrit. We realiseren ons daarbij alleen niet automatisch dat onze individueel uitgevoerde controle altijd is gebaseerd op ingebouwde sociale aannames. Wat het minimale bandenprofiel moet zijn, is een standaard die vooraf is opgesteld, de meetapparatuur is in de fabriek afgestemd op bepaalde waardes, etc.,etc.

Deze constatering heeft grote invloed op de manier waarop wij tegen een reductionistische visie aan moeten kijken in hoeverre dit betekent dat dit vertrouwen zou moeten genereren.⁷

Als niet wordt erkend dat individuele observaties ingebed zijn in meerdere en verder reikende

⁷⁰ Coady, C.A.J. (1992), zie p.99-100 voor een korte uitleg Hume’s reductionistische visie in combinatie met intellectuele autonomie. “One needs intellectual autonomy to achieve a feasible degree of control over the beliefs one acquires and to ensure that one’s thinking is appropriately responsive to one’s actual cognitive history and present intellectual environment”

⁷¹ Idem, p.77

⁷² Ibidem

sociale opvattingen, dan heeft dit consequenties voor een mogelijke rechtvaardiging om de juistheid van een getuigenverklaring aan te nemen.

Hieruit constateert Coady dat een getuigenverklaring met eenzelfde respect dient te worden behandeld als een perceptie, het geheugen of een redenering. Omdat een getuigenverklaring ons in contact brengt met de perceptie, herinnering, of gevolgtrekking van anderen, moet er eenzelfde waarde aan worden toegekend. Een zekere samenhang tussen individuen en hun gemeenschappelijke bronnen, kan het individuele vertrouwen op de eigen kennisvaardigheden onderbouwen, maar ook op de prestaties van anderen bevestigen.⁷³

Kort samengevat is een getuigenverklaring een sociale aangelegenheid die verder gaat dan enkel de interactie tussen spreker en toehoorder. De vraag die vervolgens aan bod moet komen is wat de functie of rol is die vertrouwen speelt in getuigenverklaringen.

⁷³ Coady, C.A.J. (1992), p.78

HOOFDSTUK IV

ROL VAN VERTROUWEN IN EEN GETUIGENVERKLARING

4.1 In welke mate moeten wij vertrouwen op het woord van een ander?

Welke rol speelt vertrouwen in een getuigenverklaring? Vertrouwen, zoals in hoofdstuk II is besproken, kan worden gezien als een gevoel van zekerheid, die voortkomt uit een betrouwbaarheid die is opgedaan uit ervaringen in het verleden. Vertrouwen kan daarmee een rechtvaardiging zijn om de geloofwaardigheid van de gewenste informatie te accepteren. Speelt vertrouwen een rol bij de rechtvaardiging van de geloofwaardigheid van wat een ander ons vertelt? Wat doen wij eigenlijk met de informatie die een ander ons vertelt?

Vaak horen we informatie die anderen ons vertellen aan en nemen het eventueel over, soms zonder de informatie goed te begrijpen. Indien de informatie onze interesse heeft en de informatie ons aangaat, willen we ook nog wel luisteren. Met luisteren gebeurt er dus iets meer dan alleen maar aanhoren. We proberen de informatie in te passen in de voor ons bekende begrippen, proberen er rationele afwegingen van te maken of proberen het te verifiëren door middel van het doen van waarnemingen die betrekking hebben op de informatie. Eigenlijk zijn we, op het moment dat we willen luisteren, dus op zoek naar rechtvaardiging van hetgeen een ander ons vertelt. Indien deze rechtvaardiging niet kan worden gegeven aan de hand van onze eigen achtergrondkennis of ons eigen perceptievermogen, moeten we ons verlaten op iets anders, iets dat buiten onze controle ligt. Vertrouwen kan deze functie vervullen. Maar dan moeten we wel weten waarop dit vertrouwen is gebaseerd.

In hoofdstuk II ben ik ingegaan op Faulkner's sociale norm die cultureel bepaald zou zijn en die een objectieve rechtvaardiging of rede kan bieden om aan de hand van vertrouwen geloofwaardige informatie als kennis te accepteren. Anders gezegd, een overtuiging brengen tot op het niveau van kennis. De spreker, i.c. de kenner vertelt ons de waarheid en liegt niet. In deze visie bestaat er ook nog ruimte voor de idee van een autonome kenner. Het probleem bij Faulkner's opvatting is echter dat hierin te weinig of geen rekening wordt gehouden met het feit dat vertrouwen, in tegenstelling tot het begrip waarheid, een psychologisch proces is. In het vorige hoofdstuk ben ik ingegaan op Coady's idee over getuigenverklaringen, waarbij hij meent dat deze van eenzelfde waarde zijn als de eigen perceptie, het geheugen of onze redeneringen. Het idee van een autonome kenner wordt in Coady's sociaal epistemologische visie echter problematisch. De vraag is dan waar het vertrouwen op is gebaseerd. Is het de betrouwbare persoon, de betrouwbare informatie of het sociale systeem dat ons zekerheid geeft dat ons vertrouwen gerechtvaardigd is?

4.2 Over de rol van vertrouwen in een getuigenverklaring.

Vertrouwen lijkt in verband te staan met de persoon, de getuige die ons de informatie geeft. Is de getuige voor ons betrouwbaar als bron van informatie? De vraag of wij informatie als geloofwaardig accepteren, staat in nauw verband met de persoon van de getuige die ons de specifieke informatie verschaft. Een voorbeeld kan dit verschil duidelijk maken.

Als de koffiejuffrouw van de autogarage ons vertelt wat de technische mankementen zijn van onze auto waardoor de auto een dag langer in de garage moet blijven, zullen wij deze informatie als minder betrouwbaar, of als helemaal niet betrouwbaar beoordelen, dan wanneer de monteur het ons zegt. De basis van ons vertrouwen wordt bepaald door de betrouwbaarheid van de informatie die de koffiejuffrouw ons geeft ten opzichte van de

betrouwbaarheid van de monteur met betrekking tot deze zelfde informatie. Belangrijk voor ons is dan, om te weten of de koffiejuffrouw de informatie heeft verkregen via de monteur of dat ze deze aan de hand van een eigen onderzoek heeft vastgesteld.

Het aspect ‘ter zake kundig zijn’, wordt hiermee aan de kaak gesteld. Wij vertrouwen een getuige meer als hij, aangaande de informatie, ter zake kundig is. Hier komen we op het terrein van integriteit die, aldus het KNAW rapport *Vertrouwen in wetenschap* (2013), de basis zou vormen van vertrouwen. Het is dan de vraag of en hoe integriteit het vertrouwen in de wetenschap kan genereren.

Als het primaire doel van wetenschappelijk onderzoek is om naar nieuwe kennis te zoeken, dan is het door middel van wetenschappelijke verklaringen publiek maken van deze nieuwe kennis voor velen de bron van die kennis. Kennis is zo veelomvattend, dat het voor wetenschappers niet mogelijk is om individueel, solistisch onderzoek te doen, zelfs niet op zijn eigen specialisatieterrein. Dit betekent dat, om het bewijs te kunnen leveren voor eigen opvattingen of overtuigingen, wetenschappers moeten samenwerken.⁷⁴ Deze samenwerking bestaat onder andere uit het uitwisselen van kennis. In de praktijk vindt deze kennisuitwisseling veelal plaats in de vorm van op congressen of via publicaties in wetenschappelijke tijdschriften gevoerde debatten, maar tegenwoordig ook steeds vaker via de media. Onderzoekresultaten, verkregen uit feitelijk onderzoek en geanalyseerd en verwerkt in bestaande danwel nieuwe theorieën, worden op deze wijze via bijvoorbeeld essay's, artikelen of proefschriften publiek gemaakt. Deze vorm van een getuigenverklaring afleggen houdt geen rechtstreekse confrontatie in van de desbetreffende onderzoeker(s) met de afnemer, i.c. de toehoorder. Een interactie tussen kenner en toehoorder hoeft er niet te

⁷⁴ Hardwig, J. (1991), p.693.

bestaan. Omdat op deze manier duidelijk wordt dat wetenschappelijke verklaringen getuigenverklaringen zijn waarbij geen directe wisselwerking aanwezig hoeft te zijn tussen getuige - de wetenschapper- en de toehoorder, lijkt hiermee tegelijk het bredere sociale karakter van wetenschappelijke kennis aan het voetlicht gebracht. Berichtgevingen over nieuwe wetenschappelijke ontdekkingen via de media, worden door meerder toehoorders die belang stellen in deze informatie gehoord. Een wetenschapper hoeft deze toehoorders niet altijd duidelijk in beeld te hebben en weet ook niet wat er met de desbetreffende informatie wordt gedaan.

De wetenschapper moet worden gezien als een getuige die zijn kennis via een getuigenverklaring aan het publiek openbaar maakt, en daarmee niet iemand is die zomaar simpel weg informatie geeft, maar iemand die als bron van kennis dient. Dit essentiële verschil tussen enerzijds een getuige die ter zake kundig is versus een informant die eenvoudigweg informatie geeft wordt door Fricker in *Group Testimony? The making of a collective good informant* (2012) besproken.

Zij beschrijft daarin drie belangrijke eigenschappen waaraan een ‘goede’ informant zou moeten voldoen. Naast het feit dat een getuige in de juiste omstandigheden moet verkeren om uit te kunnen maken of dat wat hij aan overtuigingen heeft wel klopt, moet hij tevens in alle vrijheid kunnen praten en niets achter hoeven te houden. Als derde punt moet de getuige zelf kunnen bepalen of hij aan de eerste twee punten kan voldoen.⁷⁵ Dit laatste kan niet worden gezegd van bijvoorbeeld de geveer van informatie zoals bijvoorbeeld een temperatuurmeter of een klok.

⁷⁵ Fricker, M. (2012), p.251: “There is a pregnant contrast between someone’s functioning as a good informant and their functioning as a source of information”

In de huidige epistemologie lijkt de nadruk te liggen op de sociale dimensie van kennis. Het gewoonlijk bestaande idee dat kennis een individueel intellectueel eigendom is, is daarmee onder druk komen te staan. Evenals Coady, die stelt dat intellectuele autonomie moeilijk is te verenigen met een sociale dimensie van kennis⁷⁶, beargumenteert John Hardwig in *The Role of trust in knowledge* (1992), dat kennis over het algemeen niet kan worden toegeschreven aan een enkele, individuele intellectuele kenner.⁷⁷

Coady's argumentatie berust op het uitgangspunt dat binnen een sociale structuur opvattingen aanwezig zijn die invloed hebben op de individuele overtuigingen. Hardwig daarentegen, richt zich op een epistemologische analyse van sociale organisaties aan de hand waarvan kan worden bepaald waarom leden van de ene organisatie, bijvoorbeeld de wetenschap, als kenners worden gezien en leden van een andere organisatie niet.⁷⁸ Kennis, aldus Hardwig, zou kunnen worden toegeschreven aan een sociale organisatie.⁷⁹

Men moet er in het belang van de wetenschap, maar ook omdat innovatieve en technische ontwikkelingen op grond van de nieuw verworven kennis mogelijk zijn in het belang van de gehele maatschappij, op kunnen vertrouwen dat deze kennis, samengevat in en verkregen uit deze vorm van getuigenverklaringen, juist is. Welke rol speelt integriteit hier in het genereren van dit vertrouwen?

⁷⁶ Coady, C.A.J. (2002), p.355:

⁷⁷ Hardwig, J. (1991), p.697: "we need an epistemological analysis of research teams, for knowledge of many things is possible only through teamwork."

⁷⁸ Ibidem: "we need an epistemological analysis of the social structure that makes the members of some teams knowers while the members of others are not."

⁷⁹ Ibidem: "Knowledge is often not a privileged psychological state. If it is a privileged state at all, it is a privileged social state."

Zoals eerder in deze scriptie is geformuleerd, is een sociaal epistemologisch vertrouwen gebaseerd op dan wel de betrouwbaarheid van de getuige, c.q. de leverancier van kennis, dan wel op de betrouwbaarheid van de kwaliteit van de kennis zelf. Ook is al aangegeven dat een getuige, danwel zijn getuigenverklaring, op basis van een sceptische houding niet automatisch op voorhand mag worden vertrouwd. De recente zaken van fraude in de wetenschappelijke onderzoekspraktijk kunnen daar als bewijs voor dienen.

In pogingen het vertrouwen in de wetenschap te herstellen, of dit vertrouwen te bestendigen, richt men zich vooral op het waarborgen van de betrouwbaarheid van de wetenschapper en op de juistheid van zijn onderzoeksresultaten. Onzorgvuldig en slordig verricht onderzoek kan door middel van peer-review of replicatie worden achterhaald. Alleen is het niet zo dat men het binnen alle wetenschappen eens is dat met peer-review of replicatie frauduleus onderzoek achterhaald kan worden. De hoeveelheid artikelen waaraan wordt gerefereerd en de hoeveelheid geavanceerde technieken die betrokken zijn bij onderzoek maken het onmogelijk en te complex te denken dat volledige betrouwbaarheid te garanderen zou zijn op grond van controles.⁸⁰

Paradoxaal is zelfs dat replicatie eerder frauduleuze artikelen zal bevestigen dan zal ontmaskeren. Immers, als men gericht is op het vinden van nieuwe kennis, waarin idealiter ook de academische waarde van wetenschappelijk onderzoek in ligt, en een dergelijke conclusie iemand anders onderzoek deze waarde bevestigt, zal frauduleus onderzoek niet snel

⁸⁰ Hardwig, J. (1991), p.703. Hardwig meent dat menig epistemoloog, o.a. Michael Blais in zijn artikel *Epistemic Tit for Tat* (1987), meepraat met de idee dat wetenschappers en filosofen vertrouwen menen te moeten hebben in de kracht van peer-review en replicaties waarmee fouten kunnen worden achterhaald of gedetecteerd. De bevestiging voor een dergelijk vertrouwen komt voort uit zaken die er door zijn achterhaald waarin onderzoeksfraude is gepleegd. Echer onnauwkeurig en onzorgvuldig wetenschappelijk onderzoek schaadt het totale vertrouwen in wetenschappelijke verklaringen. De mogelijkheid tot onzorgvuldige wetenschappelijke onderzoeksresultaten, maakt duidelijk dat er sprake moet zijn van meer dan simpel een vertrouwen in de wetenschap.

worden ontmaskerd. De rol van een klokkenluider binnen de wetenschap is bovendien niet bepaald beschermd.

Als bij het herhalen van een onderzoek niet dezelfde resultaten worden verkregen, zoekt men eerder naar oorzaken die aantonen waarom dit niet is gelukt dan dat er een afweging wordt gemaakt of er fraude is gepleegd. De data die in een logboek worden vermeld, zijn daarbij geen doorslaggevend bewijs dat deze een correcte weergave zijn van de onderzoeksresultaten.⁸¹

In *Gender and Trust in Science* (2002) stelt Kristina Rolin dat het Hardwig is die concludeert dat vertrouwen in wetenschappelijke verklaringen allereerst te maken heeft met vertrouwen in de intellectuele eigenschappen van de wetenschapper.⁸² Als betrouwbare intellectuele eigenschappen gelden volgens Hardwig eerlijkheid, zorgvuldigheid, deskundigheid en reflectie op het eigen kennisniveau.⁸³ Daarnaast zou het vertrouwen betrekking hebben op de rol van de gemeenschap. De maatschappij dient daarbij de mogelijkheid te geven en moet er de noodzaak van inzien dat onzorgvuldig, slordig of frauduleus onderzoek primair opgespoord moet worden door middel van replicatie en peer reviews.⁸⁴

De theorie waar Hardwig in *The Role of Trust in Knowledge* (1991) argumenten voor meende te kunnen geven, gingen uit van de overtuiging dat vertrouwen de legitieme weg is waarlangs

⁸¹ Hardwig, J. (1991), p.703-704: "Uit onderzoek onder 2100 wetenschappers, verspreid over 6 deelgebieden, blijkt zelfs 25% persoonlijk iemand te kennen die heeft gesjoemeld met data. 2/5 van hen gelooft dat hun eigen werk wordt geplagieerd. Buiten dat, het sanctiebeleid is er ook niet op toegerust om wetenschappelijke onderzoeksfraude adequaat tegen te gaan, zie hiervoor het artikel J.P. Tangney, *Fraud Will Out - Or Will It?*, New Scientist, CXV (Augst 6, 1987), pp.62-3."

⁸² Het artikel *Gender and Trust in Science* (2002) van Kristina Rolin is een rechtstreekse reactie op Hardwig's *The Role of Trust in Knowledge*.

⁸³ Rolin, K. (2002), p.96

⁸⁴ Hardwig, J. (1991), p. 702-6

opvattingen in de wetenschap gerechtvaardigd kunnen worden.⁸⁵ Deze poging om tot een normatieve theorie inzake wetenschappelijke kennis te komen voldoet volgens Rolin niet. Zij voert hiervoor twee redenen aan.

Ten eerste maakt Hardwig volgens haar niet de afweging om het gegeven mee te laten spelen dat de indruk die iemand heeft van de betrouwbaarheid van de ander, niet een directe reflectie is van de betrouwbaarheid van die persoon. Als tweede reden noemt zij het probleem dat de intellectuele capaciteiten van een wetenschapper niet voor iedereen transparant of duidelijk zijn.⁸⁶

Bovendien concludeert Rolin dat Hardwig weinig of geen rekening houdt met de rol van de maatschappij. Het is de verantwoordelijkheid van de maatschappij ervoor te zorgen dat een allesomvattende en voor iedereen toegankelijke dialoog op wetenschappelijk gebied mogelijk is en blijft. Men moet erop kunnen vertrouwen dat de gemeenschap deze functie vervult, omdat dit indirect resulteert in een vertrouwen in wetenschappelijke verklaringen en in de wetenschap.⁸⁷

Naast de rol die voor de getuige is weggelegd om het vertrouwen niet te schaden speelt dus ook de gemeenschap – de wetenschappelijke praktijk als geheel, het specifiek wetenschappelijk terrein, en de sociale gemeenschap – een rol. De integriteit en daarmee de betrouwbaarheid van de wetenschapper worden niet primair ter discussie gesteld.

⁸⁵ Rolin, K. (2002), p.97. Deze argumentatie begint met de constatering dat wetenschappers zich soms in de omstandigheid bevinden waarin ze ofwel een andere wetenschapper moeten vertrouwen ofwel moeten besluiten zijn/haar overtuiging niet te accepteren.

⁸⁶ Rolin, K. (2002), p.96: "...he collapses the concepts of trustworthiness and credibility, the former reflecting the testifier's intellectual character, the latter others' perception of it."

⁸⁷ Idem, p.111

Peer-review en replicatie, de twee speerpunten die ook worden aanbevolen in het beleidsadvies van de onderzoekscommissie in het KNAW rapport (2013), hebben, aldus Hardwig's conclusie, hun effect gehad.⁸⁸ Inmiddels is gebleken dat zij onvoldoende zijn om de betrouwbaarheid van een wetenschappelijke verklaring te bevestigen. Misleidende getuigenverklaringen en frauduleus onderzoek kan er niet ondubbelzinnig door worden opgespoord laat staan door worden tegengegaan.⁸⁹ Hardwig meent dan ook dat er een zekere 'onderzoek-ethiek' nodig is om betrouwbaarheid van wetenschappers enigszins te kunnen waarborgen.⁹⁰ Maar dan blijft het opnieuw noodzakelijk te vertrouwen op de integriteit van deze nieuwe 'waarborggarantie'. Behalve dat men moet vertrouwen op maatregelen om frauduleus of onzorgvuldig onderzoek tegen te gaan, moet men vertrouwen op de intellectuele eigenschappen van de wetenschapper. Deze eigenschappen omvatten, zoals in deze scriptie is beschreven, zowel een epistemologische als een morele deugd.

Als we moeten erkennen dat onze kennis over het algemeen is gebaseerd op vertrouwen dat is gerelateerd aan de betrouwbaarheid van het morele karakter van de wetenschapper, ofwel de getuige, dan is kennis dus gebaseerd op een moraliteit. Hier zal ik op ingaan, door in het volgende hoofdstuk het begrip kennisonrecht te bespreken.

⁸⁸ Hardwig, J. (1991), p.706: "Peer review and attempted replication may once have been effective deterrents to fraudulent or deceptive publication. They are now much weaker deterrents. In any case, they can never have been completely effective detectors of fraudulent or misleading testimony, for, as we have seen, both have in-principle weaknesses."

⁸⁹ Een voorbeeld is het artikel van Richard de Boer uit de Volkskrant van zaterdag 13 april 2013. Het artikel *Feit en fictie op voet van oorlog* gaat over de hoogleraar politieke antropologie van de VU te Amsterdam, Mart Bax. Deze, inmiddels gepensioneerde antropoloog heeft in ijzingwekkend detail opgetekend een in de jaren '90 plaats gevonden bloedige vendetta in Medjugorje en het aangrenzende dorp Bijakovici. Bax gold als de coryfee van de vakgroep antropologie, was een aimabel man met een zeer goede reputatie tot ver buiten de landsgrenzen. Zijn onderzoeksverslagen werden blindelings geplaatst in *Anthropological Quarterly*. Ondanks buitenissige en rammelende bewijsvoering, het dorp bleek in het geheel niet te bestaan, wist hij succes te boeken en op het juiste moment antwoorden te bieden die aansloten op een stereotype beeldvorming van de Balkan.

⁹⁰ Hardwig, J. (1991), p.705

HOOFDSTUK V

KENNISONRECHT

5.1. Inleiding

Ervan uitgaande dat wetenschappelijke verklaringen dienen als bron van kennis, dan is een kennistheoretische analyse van het ontstaan van kennisonrecht niet alleen interessant maar ook noodzakelijk.

Allereerst kunnen we vaststellen dat het verkrijgen van kennis door middel van verklaringen van andere wetenschappers een sociale aangelegenheid is. Voor eigen onderzoeksresultaten en waarnemingen geldt dit niet. Bij het onderzoek naar kennisonrecht in relatie tot vertrouwen ligt om die reden de nadruk bij de sociale epistemologie van kennisoverdracht. Maar omdat een getuigenverklaring een sociale aangelegenheid is, heeft deze bron van kennis ook een morele dimensie. Als we niet op voorhand twijfelen aan de zuivere motieven van waaruit een wetenschapper handelt, moeten we hem vertrouwen op zijn morele kwaliteiten, en is kennis krijgen door middel van een wetenschappelijke verklaring *kennis te goeder trouw*.

Als een wetenschappelijke verklaring fungeert als bron van kennis, is het belangrijk na te gaan of een kennistheorie mogelijk is die naast de epistemologische kant ook aandacht heeft voor de morele dimensie van deze kennisoverdracht. Met *'Epistemic Injustice'* (2007) heeft Miranda Fricker een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van een dergelijke theorie. In deze theorie wordt de sociale epistemologie in verband gebracht met theorieën over rechtvaardigheid. Alvorens in te zullen gaan op Fricker's opvatting over getuigenisonrecht, wil ik eerst iets zeggen over andere vormen van onrecht die met het begrip 'kennisonrecht' in verband kunnen worden gebracht.

5.2 Vormen van kennisonrecht

Om overeenstemming te krijgen over wat er met ‘kennisonrecht’ wordt bedoeld, kan allereerst een onderscheid worden gemaakt tussen een drietal vormen van onrecht die met dit begrip in verband kunnen worden gebracht. Ten eerste treedt kennisonrecht op in situaties waarin niet iedereen evenveel kan profiteren van de voordelen die kennis oplevert. Denk bijvoorbeeld aan innovaties op medisch gebied waar kennisontwikkeling heeft geleid tot revolutionaire toepassingen, zoals de IVF behandeling, orgaantransplantaties, stamceltransplantaties, etc.. In onze verzorgingsstaat gaat men ervan uit dat, indien noodzakelijk, iedereen recht heeft op een behandeling, ook als deze de nieuwste en vaak ook duurste techniek vereist. Indien economische overwegingen er voor zouden zorgen dat alleen zij die financieel draagkrachtig genoeg zijn, van deze voordelen kunnen profiteren, dan is dit onrechtvaardig naar de minder draagkrachtigen.

Een tweede vorm van onrecht die met ‘kennisonrecht’ in verband kan worden gebracht is wanneer niet iedereen binnen zijn eigen intellectuele mogelijkheden over dezelfde kansen kan beschikken om alle kennisinformatie of onderwijs te krijgen. Het al of niet kunnen beschikken over kennis heeft geen betrekking op de kennis als zodanig, maar op de mogelijkheden tot het verkrijgen van kennis. Dit rechtvaardigheidsaspect krijgt binnen onze verzorgingsstaat, net zoals bij de eerste vorm van kennisonrecht, ruime aandacht. Bij deze beide vormen van kennisonrecht wordt het vertrouwen bepaald door de mate waarin datgene wat wordt gewenst, ook daadwerkelijk wordt vervuld.

Een situatie die door Fricker aan kennisonrecht wordt gekoppeld is een vorm van onrecht die zich voor kan doen bij getuigenverklaringen. Zij noemt deze vorm van kennisonrecht ‘getuigenisonrecht’. In een dergelijke situatie wordt de verwachting die de spreker heeft ten

aanzien van de mogelijkheid dat hij niet alleen wordt gehoord, maar ook wordt geloofd gerelateerd aan vertrouwen. Als de getuige door de luisteraar niet wordt gehoord kan de schuld hiervoor bij de luisteraar, of toehoorder worden gelegd. Wanneer iemand kennis meent te hebben die hij met anderen wil delen, maar op grond van vooroordelen hij/zij door zijn toehoorder niet als kenner wordt erkend - er ontbreekt onvoldoende vertrouwen in hem wordt gesteld-, wordt deze persoon aangetast in zijn identiteit.⁹¹ Kenners zijn tenslotte pas kenners bij de gratie van hun luisteraars.

Volgens Fricker zou getuigenisonrecht ontstaan door het gedrag van de niet-deugdzame toehoorder, iemand die niet luistert naar de getuigenverklaring van een getuige omdat deze door hem tot een bepaald stereotype wordt gerekend en als zodanig niet als kenner serieus wordt genomen.⁹² In tegenstelling tot de eerste twee vormen van kennisonrecht, is hier sprake van een vertrouwensbreuk tussen toehoorder en spreker. Bij de twee andere vormen is er sprake van een vertrouwen van de toehoorder dat is gebaseerd op het al dan niet in vervulling gaan van zijn wens om een bepaald product of informatie te verkrijgen.

Dit is een belangrijke onderscheid omdat Fricker hiermee een vorm van kennisonrecht beschrijft die direct de getuige als persoon treft en onder invloed staat van, en bewerkstelligd wordt door, onrechtmatig handelen van de toehoorder. In tegenstelling tot de eerste twee vormen van kennisonrecht waarin het gaat om een onrechtmatige verdeling van de instrumentele waarde van kennis. Daarmee wordt de afnemer, of toehoorder indien het gaat om het verkrijgen van informatie, indirect onrecht aangedaan omdat hij niet krijgt waar hij belang in stelt maar wel recht op zou hebben om het te verkrijgen.

⁹¹ Fricker, M. (2007), p.4-5: "The analysis I give of the wrong done to the speaker in testimonial injustice relates it to the wrong done in epistemic injustice taken generally: any epistemic injustice wrongs someone in their capacity as a subject of knowledge, and thus in a capacity as a giver of knowledge, as an informant. I argue that the primary harm one incurs in being wronged in this way is an intrinsic injustice."

⁹²Ibidem.

5.3 Kennisonrecht volgens Miranda Fricker

Het doel in *Epistemic Injustice* is om twee vormen van kennisonrecht te bespreken: ‘getuigenisonrecht’, waarin iemand in zijn kwaliteit als kenner wordt beschadigd, en ‘hermeneutisch onrecht’, waarin iemand wordt beschadigd in zijn kwaliteit om onderdeel uit te maken van een sociaal begrip.⁹³ Dit vergt van Fricker dat zij zich specifiek richt op het ethische aspect, op de intrinsieke waarde van de persoon.⁹⁴

De schade waar zij zich op richt is echter niet de epistemologische schade van de toehoorder of die van het epistemologische systeem, noch de afgeleide schade aan de maatschappij, maar de schade die de toehoorder rechtstreeks aan de spreker, die als kenner aan het begin van deze keten van kennisonrecht staat, toebrengt.⁹⁵

Fricker beschrijft een variant op kennisonrecht, die zij ‘getuigenisonrecht’ noemt en in het kort volgens haar inhoudt, dat als een getuige, als kenner, kennis over wil brengen, maar zijn toehoorder op grond van vooroordelen geen vertrouwen stelt in de geloofwaardigheid van zijn/haar getuigenverklaring, die getuige daar dan schade van ondervindt. Er wordt niet geluisterd en daarmee wordt de getuige niet als kenner erkend. Omdat de toehoorder op onterechte gronden de geloofwaardigheid van de getuigenverklaring niet vertrouwt, wordt de getuige hierdoor in zijn identiteit geschaad.⁹⁶

⁹³ Fricker, M. (2007), p. 7. Een voorbeeld van hermeneutisch onrecht is dat vrouwen die klachten vertoonden van wat nu ‘postnatale depressie’ wordt genoemd, voordien, toen dit begrip er nog niet voor bestond, niet serieus werden genomen in hun klachten. p.148-149.

⁹⁴ Idem. p. 44: “I believe that the concept of testimonial injustice has something to contribute to our understanding of the political importance of just and well-functioning practices of epistemic trust.”

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Idem. p. 4: “...the central case of testimonial injustice can be defined (if rather telegraphically) as identity-prejudicial credibility deficit.”

In hoofdstuk II heb ik beschreven hoe Faulkner uitgaat van een sociale norm die invloed heeft op de betrouwbaarheid van de individuele getuige.⁹⁷ Vervolgens ben ik in hoofdstuk III ingegaan op de elementen die meespelen bij een getuigenverklaring en heb ik een beschrijving gegeven van Coady's sociale epistemologische visie, waarin hij beweert dat een getuigenverklaring is ingebed in een soort sociaal netwerk.⁹⁸ Bij Fricker's getuigenisonrecht vinden we opnieuw een invloed vanuit een sociale dimensie, namelijk de invloed van sociale macht.

Het gevoelsmatige idee achter sociale macht is, aldus Fricker, dat we als deelnemer aan een sociale organisatie het vermogen hebben om invloed uit te oefenen op die sociale organisatie.⁹⁹ Het kan gaan om macht die de ene partij over een of meer andere partijen uitoefent. Het voorbeeld dat Fricker hiervan geeft is de politieagent die het verkeer regelt en er zo voor zorgt dat het verkeer een bepaalde richting oprijdt.

Fricker richt zich specifiek op het feit dat dit type macht wordt uitgeoefend door iemand die een handeling verricht (*agential power*).¹⁰⁰ Macht kan daarentegen ook zuiver structureel van aard zijn (*purely structurally*) waarbij een specifieke handeling niet nodig is. Zo ligt in de basis die het mogelijk maakt voor een docent om het werk van een student te beoordelen, een bepaalde macht die de docent heeft over de student. Maar deze macht is grotendeels afhankelijk van het sociale systeem van de universiteit en zelfs van het onderwijssysteem als geheel.

⁹⁷ Graham, P. (2013), p.2

⁹⁸ Coady, C.A.J. (1992), p.77

⁹⁹ Fricker, M. (2007), p.9 "the strongly intuitive idea that social power is a capacity we have as social agents to influence how things go in the social world."

¹⁰⁰ Idem, p.10

Met dit voorbeeld wordt duidelijk dat zelfs persoonsgebonden macht al structureel kan zijn, een punt dat vergelijkbaar is met Foucault's idee dat macht begrepen moet worden als een sociaal georganiseerd en verspreid netwerk van machtsrelaties.¹⁰¹

Daarnaast maakt Fricker een onderscheid tussen 'primaire' en 'secundaire' schade als gevolg van wat zij getuigenisonrecht noemt.¹⁰² Primaire schade is hierbij een vorm van schade die onder de noemer 'epistemologisch *onrecht*' valt. In al deze vormen van onrecht wordt de getuige in zijn hoedanigheid van deskundige onheus behandeld. Secundaire schade daarentegen zou meer algemene en zuiver 'epistemologische *schade*' betreffen. Bijvoorbeeld als iemand die ervaring heeft gehad met getuigenisonrecht daardoor aan zijn eigen kennis gaat twijfelen en geen vertrouwen meer in zijn eigen intellectuele kwaliteiten heeft. Op deze secundaire schade zal ik terug komen als ik mij richt op onrecht dat een toehoorder kan worden aangedaan.

Fricker legt de nadruk op de primaire schade, de schade die de spreker ondervindt als hij/zij op basis van vooroordelen niet wordt gehoord. Maar er worden door haar ook nog twee andere situaties genoemd waarbij, als een getuige op grond van vooroordelen niet wordt gehoord, kan worden gesproken van schade. Enerzijds is dat "*an epistemic disadvantage to the individual hearer*" anderzijds "*a moment of dysfunction in the overall epistemic practice or system*".¹⁰³ De toehoorder ondervindt dus schade, zo stelt Fricker, omdat hem kennis wordt onthouden, maar bovendien loopt de kennispraktijk zelf schade op omdat het systeem faalt. Dit laatste houdt direct verband met sociale epistemologie zoals onder andere is

¹⁰¹ Fricker, M. (2007), p10-11.

¹⁰² Idem, p. 44.

¹⁰³ Idem, p. 43:

beschreven in Goldman's 'veritisme' - een consequentialistische opvatting toegepast in de sociale praktijk, waarbij maximalisering van de waarde van kennis wordt nagestreefd.¹⁰⁴

Dat op grond van vooroordelen kennis geen onderdeel kan uitmaken van het gehele kennisdomein wordt door Fricker "*a serious form of unfreedom in our collective speech situation*"¹⁰⁵ genoemd. Daarmee richt zij zich opnieuw op de belangen van de spreker, maar meer dan hierover te vermelden dat het een interessant onderzoeksgebied is, gaat zij daarbij niet. Waar ik hiermee de aandacht op wil vestigen is dat, als onder invloed van getuigenisonrecht juiste kennis ten onrechte buiten het kennis domein blijft, het niet mogelijk is dat anderen deze kennis tot zich kunnen nemen. Omdat dit door Fricker niet als een vorm van toebrengen van schade aan de identiteit van de toehoorder wordt gezien, valt dit voor haar ook niet onder het begrip 'kennisonrecht'.

Ik wil in het laatste hoofdstuk de mogelijkheid bespreken dat in wetenschappelijke verklaringen vertrouwen een zodanige rol kan spelen waarbij dit in relatie gebracht kan worden met een vorm van kennisonrecht waarin de toehoorder epistemologisch *onrecht* ondervindt.

¹⁰⁴ Coady, C.A.J. (2010), p.102-103. Alvin Goldman's VSE, Veritistic Social Epistemology is een kennisleer die uitgaat van de opvatting dat kennis niet een meerwaarde heeft boven die van een 'ware overtuiging'. De kennis waarde is een intrinsieke waarde van een ware overtuiging en kan 'kennis' worden genoemd. Goldman's discussie omtrent kennisonrecht gaat uit van een onrechtvaardige verdeling van deze epistemische waarde en trekt een vergelijkbare lijn als die te herkennen is binnen de consequentialistische ethiek. Geluk bijvoorbeeld heeft een intrinsieke, morele waarde en dient in een consequentialistische ethiek maximaal te worden nagestreefd. Evenals geluk dienen ware overtuigingen, aldus het doel van VSE, tot een maximum te worden nagestreefd.

¹⁰⁵ Fricker, M. (2007), p. 43:

HOOFDSTUK VI

DE ROL VAN VERTROUWEN IN WETENSCHAPPELIJKE VERKLARINGEN IN RELATIE TOT KENNISONRECHT

Epistemologisch vertrouwen moet een gevoel van zekerheid zijn, waarmee de informatie verkregen uit een getuigenverklaring ook daadwerkelijk als kennis wordt geaccepteerd. Afgezien van de vraag of dit gevoel terecht is, is de logische gevolgtrekking hieruit, dat hoe meer vertrouwen er is, hoe groter de mate van meer zekerheid.

De definitie van vertrouwen zoals deze in hoofdstuk II vanuit een epistemologisch visie is geformuleerd, houdt er rekening mee dat vertrouwen verband houdt met betrouwbaarheid die is opgedaan uit ervaringen in het verleden. In hoofdstuk III is ingegaan op het sociale karakter van een getuigenverklaring, waarbij duidelijk is geworden dat er niet altijd sprake hoeft te zijn van een rechtstreekse interactie tussen getuige en toehoorder en ook niet van een één op één relatie. Het sociale karakter van een getuigenverklaring zorgt ervoor dat het een aangelegenheid betreft die breder is dan slechts tussen een getuige en een toehoorder. Zo meende Coady dat individuele overtuigingen zijn ingebed in meerdere en dieper reikende sociale opvattingen.¹⁰⁶ Fricker op haar beurt is van mening dat de sociale machtsstructuur, met soms diep gewortelde waarden, invloed kan uitoefenen op het vertrouwen dat iemand stelt in de geloofwaardigheid van een getuigenverklaring.¹⁰⁷

Coady legt bij de sociale invloed de nadruk op de opvattingen van de kenner. Bij Fricker ligt de sociale invloed bij de toehoorder, die op basis van deze machtsstructuren een getuige tot een bepaald stereotype rekent waardoor zijn perceptie van de geloofwaardigheid van de

¹⁰⁶ Coady, C.A.J. (1992), p.77

¹⁰⁷ Fricker, M. (2007), p.9 Fricker gaat uit van: “the strongly intuitive idea that social power is a capacity we have as social agents to influence how things go in the social world”.

getuigenverklaring wordt beïnvloed. Een vrouwelijke automonteur, zoals in het eerder gegeven voorbeeld is uitgelegd, wekt minder vertrouwen dan een mannelijke monteur.

Waar betrouwbaarheid betrekking op heeft wordt hierdoor niet veel duidelijker. Het kan gaan om de betrouwbaarheid van de bron, maar ook kan het betrekking hebben op de betrouwbaarheid van de informatie zelf of van het proces waarmee de informatie is verkregen. Ook kan het gaan om de betrouwbaarheid van de toehoorder die wel gemeend en serieus wil luisteren naar wat de getuige te vertellen heeft. Of er wordt misschien vertrouwd op de betrouwbaarheid van de specifieke kennispraktijk, bijvoorbeeld de wetenschap. Of we vertrouwen op de functie van de maatschappij die de betrouwbaarheid van de kennispraktijk controleert.

Ook bij getuigenisonrecht, de vorm van kennisonrecht die door Fricker is beschreven, gaat het centraal om de rol van vertrouwen. Op grond van vooroordelen van de toehoorder staat de betrouwbaarheid van de getuige ter discussie en stelt de toehoorder er minder vertrouwen door in dat wat de getuige vertelt.¹⁰⁸

Tegen Fricker's analyse, dat op grond van vooroordelen de betrouwbaarheid van de getuige in het spel is, kan het volgende worden ingebracht. Het begrip 'vooordeel' heeft een negatieve klank. Als we vooroordelen echter opvatten als een gevoel van (on)zekerheid dat voortkomt uit ervaringen die men in het verleden heeft opgedaan, kan het begrip 'vooordeel' ook een positieve betekenis krijgen. Als de getuige bijvoorbeeld op basis van heel herkenbare kenmerken tot een bepaalde groep kan worden ingedeeld, een groep waarvan leden, die op basis van diezelfde kenmerken in het verleden regelmatig blijk hebben gegeven dat wat zij

¹⁰⁸ Fricker, M. (2007), p.1, "Testimonial injustice occurs when prejudice causes a hearer to give a deflated level of credibility to a speaker's word"

vertellen niet juist is, of dat hun overtuigingen niet als kennis konden worden aangenomen, dan is het verminderde vertrouwen dat in de getuige wordt gesteld, gebaseerd op ervaringen. Het is daarom de vraag of een kenner danwel getuige wel geïsoleerd van zijn sociale omgeving kan worden beoordeeld.

Ik zal mij ten aanzien van deze vraag me richten op wetenschappelijke verklaringen. Ook bij het vertrouwen dat men stelt in de juistheid van de wetenschappelijke kennis die openbaar wordt gemaakt spelen vooroordelen een rol. Deze vooroordelen hebben betrekking op de positieve karaktereigenschappen die worden toegedicht aan wetenschappers en aan de wetenschap als praktijk.

In hoofdstuk IV ben ik ingegaan op de pogingen om het vertrouwen in de wetenschap te herstellen door de betrouwbaarheid van de wetenschapper te waarborgen en de juistheid van zijn onderzoeksresultaten te garanderen. Deze garantie probeert men, gezien het advies van het KNAW rapport (2013), nog steeds te verkrijgen door de bevestiging van de positieve eigenschappen van een wetenschapper, van zijn intellectuele eigenschappen, maar ook door de positieve rol die de gemeenschap speelt door de juistheid van de resultaten door middel van peer-reviews en replicatie te controleren, en door slordig en eventueel frauduleus onderzoek op te sporen. Omdat hier de betrouwbaarheid, de integriteit en de intellectuele eigenschappen van de individuele wetenschapper, maar ook die van de wetenschapspraktijk, de procesbewaking, etc, alsmede de betrouwbaarheid van de maatschappij aan de orde worden gesteld, is hier duidelijk sprake van een sociaal proces. Een complex sociaal proces, waarin als het fout gaat niet zonder meer met de vinger naar een schuldige kan worden gewezen. Het gaat niet uitsluitend om de achteraf aantoonbare onjuistheid van de kennis die openbaar is gemaakt door een wetenschapper. Maar toch, als het fout gaat, zoals in de recent aan het licht gekomen zaken van frauduleus onderzoek, gaat het mis op dit vlak. De

individuele wetenschapper wordt aangesproken op zowel zijn intellectuele capaciteiten als op zijn wetenschappelijke integriteit.

De conclusie is dat ons vertrouwen, dat berust op de betrouwbaarheid van wetenschap in de breedste zin van het woord, ondanks alle garanties die men ervoor tracht te geven, toch nog kan worden geschaad.

Als kennis achteraf niet juist blijkt te zijn, is daarmee schade aangericht aan de betrouwbaarheid van de wetenschap als kennissysteem, maar ook schade aan de kennis die de toehoorder bezat. Ook in zijn identiteit als kenner leidt hij schade. De kennis die een toehoorder bezit, en waarmee hij een bepaalde identiteit heeft opgebouwd, wordt in een dergelijk geval bevuild met niet juiste of valse kennis. De toehoorder die dergelijke valse of onjuiste overtuigingen krijgt aangeboden, en deze op basis van vertrouwen als juiste kennis heeft geaccepteerd, kan daarmee in zijn identiteit als kenner schade oplopen. Deze laatstgenoemde schade kan daarmee worden aangemerkt als vorm van kennisonrecht die ik *toehoordersonrecht* zal noemen.¹⁰⁹

Buiten het feit dat de totale waarde van zijn kennis er negatief door wordt beïnvloed,¹¹⁰ is er ook sprake van een negatieve invloed op het verkrijgen van kennis in de toekomst. Het vertrouwen dat noodzakelijk is om kennis als zodanig te kunnen accepteren, heeft schade

¹⁰⁹ Code, L. (1984), p.49. Uit het feit dat het schijnbaar mogelijk is om achteraf te kunnen beoordelen dat kennis juist is of niet, zou kunnen blijken dat kennis betrouwbaar is van zichzelf, los van feit wiens kennis het is. Dit is een gedachte omtrent de waarde van kennis die in de lijn ligt van Lorraine Code. Dit is een interessante gedachtelijn, maar ligt buiten het bestek van deze scriptie.

¹¹⁰ Coady, C.A.J. (2010), p.102, Deze visie die in de lijn ligt van Alvin Goldman's VSE. De structuur van deze theorie is vergelijkbaar met een consequentialistische ethische theorie. Kritiek op een dergelijke consequentialistische opvatting toegepast in sociale praktijk, waarbij maximalisering van de waarde van kennis zou worden nagestreefd als vorm van sociale rechtvaardigheid, is dat het geen rekening houdt met epistemologische vorm van rechtvaardigheid. Deze discussie valt buiten het bestek van het onderzoek van deze scriptie. Om verder onderzoek te doen naar kennisonrecht waarbij de toehoorder schade ondervindt, is dit wel een interessante gedachte.

opgelopen.¹¹¹ Als net verworven kennis onjuiste kennis blijkt te zijn, kan dit ertoe leiden dat men ook gaat twijfelen aan de juistheid van de kennis die men al bezat.

Hiermee lijkt aangetoond dat het juist de rol van vertrouwen is die bij het rechtvaardigen van de juistheid van publiek kenbaar gemaakte en daardoor als kennis geaccepteerde wetenschappelijke overtuigingen, schade kan veroorzaken. Primair gaat het hier om het vertrouwen dat is gebaseerd op de betrouwbaarheid van het gehele wetenschappelijke systeem waarbinnen de afzonderlijke wetenschapper zijn rol vervult als onderzoeker. Hier is namelijk geen sprake van een wederkerige relatie waarbij een getuigendeskundige rechtstreeks zijn opvattingen kenbaar maakt aan een toehoorder, maar spelen sociale structuren en netwerken mee die in een wetenschappelijke en maatschappelijke praktijk aanwezig zijn.

Pogingen om valse of onjuiste overtuigingen danwel frauduleuze onderzoeksresultaten tegen te gaan, tracht men niet alleen te vinden in de persoonlijke deugd van de wetenschapper en in de controle op het proces waarmee de onderzoeksresultaten tot stand komen, maar ook in de wetenschapsbeoefening en in de maatschappij. Verschillende instanties hebben codes en richtlijnen opgesteld waarlangs onderzoek verricht dient te worden en om betrouwbare resultaten te verkrijgen. In het KNAW rapport (2013) is zelfs geadviseerd om via het onderwijs de intellectuele deugd te internaliseren.

In deze scriptie wordt echter duidelijk dat er, omdat de wetenschapsbeoefenaar handelt binnen sociale netwerken en machtsstructuren, geen sprake is van een specifieke dader.

¹¹¹ De twee jaar geleden aan het licht gekomen wetenschappelijke fraude zaak van de Tilburgse hoogleraar sociale psychologie Diederik Stapel maken pijnlijk duidelijk dat met deze fraude zowel een bres is geslagen op ethisch terrein als op het terrein van wetenschappelijke integriteit. Daar werd ik rechtstreeks mee geconfronteerd toen ik voor het onderzoek in deze scriptie op een artikel stuitte, "*Familiarity Can Increase (and Decrease) Stereo typing: Heuristic Processing or Enhanced Knowledge Usability?*" (2009), een artikel dat mede afkomstig bleek te zijn van Diederik Stapel. De vraag waar ik mee werd geconfronteerd was een morele, namelijk of ik de auteur als persoon, en zijn mede auteur, nu wel of niet kon vertrouwen en hun overtuigingen geloofwaardig zou achten.

Aan de individuele wetenschapper worden intellectuele deugden zoals deskundigheid, zorgvuldigheid, nauwkeurigheid, etc., toegeschreven. De zoektocht naar nieuwe kennis is daarmee in essentie individueel, waarbij maatschappelijke waardering vooral is weggelegd voor dat wat door iemand onafhankelijk van anderen is ontdekt en waarbij datgene wat ontdekt is het waard is om kennis te worden genoemd. Deze waarde van kennis is een sociale waarde.

Het is een ernstige misvatting om de waarde van deze kennis een individuele, autonome waarde te blijven noemen. Het verkrijgen van kennis en het zoeken naar nieuwe kennis is geen solistische aangelegenheid. Steeds vaker wordt wetenschappelijk onderzoek in teamverband uitgevoerd. In de bestaande opvatting van intellectuele autonomie gaat men ervan uit dat mensen, om kennis te kunnen verkrijgen, niet afhankelijk zijn van anderen. Als men niet de kennis van de autonome kenner of wetenschapper voorop stelt maar meer de publieke, sociale waarde van kennis benadrukt, kan het idee postvatten van een veel bredere intellectuele deugd.

Vertrouwen lijkt geen zekerheid te kunnen bieden waarmee een rechtvaardiging kan worden geboden om overtuigingen die door middel van wetenschappelijke verklaringen publiek worden gemaakt, als kennis te accepteren. Om in plaats van op vertrouwen een beroep te doen op de intellectuele deugd en wetenschappelijke integriteit, lijkt evenmin een sluitende oplossing te kunnen bieden voor dit probleem.

Niet alleen het gedrag van een individuele wetenschapper, maar ook de wijze waarop wetenschappelijk onderzoek als een gerechtvaardigde sociale praktijk moet worden beoordeeld, bepalen (samen) of een wetenschapper, door de ontwikkeling van een

zelfreinigend vermogen, in staat is intellectueel deugzaam te zijn, hoe valse kennis kan worden voorkomen en in hoeverre kennisonrecht kan worden tegengegaan.

Ook de manier waarop wetenschappelijk onderzoek wordt verricht, als een gerechtvaardigde sociale praktijk, dient te worden beoordeeld. Cruciaal is dat de individuele wetenschapper wordt erkend als een sociaal wezen, die onderdeel uitmaakt van een gemeenschap, met alle verplichtingen van dien, zowel in intellectueel als in moreel handelen.

In plaats van op individuele wetenschappelijke integriteit, moet de focus wellicht liggen op een wetenschapsbrede verantwoordelijkheid waarop wetenschappers als geheel, maar ook persoonlijk, kunnen worden aangesproken. Tot slot wil ik daarvoor terugkomen op de kritiek van Kusch op Fricker's analyse van getuigenisonrecht, waarin hij stelt dat deze asymmetrisch zou zijn omdat de rol van de spreker louter als passief wordt gezien en die van de toehoorder als actief.¹¹²

Als een epistemologische theorie uitgaat van verantwoordelijkheid in plaats van vertrouwen, in de rol die deze begrippen spelen in het overdragen van kennis, kan de individuele deskundige naar mijn overtuiging worden aangesproken op een eigen, actieve verantwoordelijkheid die hij op zich moet nemen. Een deskundige spreker die meent dat hem onrecht wordt aangedaan omdat hij op basis van vooroordelen niet wordt gehoord, hoeft zich daar niet bij neer te leggen. De spreker heeft een verantwoordelijkheid in het zoeken en bedenken van andere activiteiten waarmee hij alsnog kan worden gehoord.

Evenzo bestaat er een verantwoordelijkheid voor de toehoorder die de overtuigingen van de kenner via een wetenschappelijke verklaring krijgt aangeboden. Ook daar ligt de

¹¹² Kusch, M. (2009), p.173: Kusch beschrijft in zijn review over *Epistemic Injustice* een zestal punten van kritiek. In het derde punt stelt hij: "Fricker's inquiry into epistemic injustice is fundamentally asymmetrical"

verantwoordelijkheid bij de toehoorder om te controleren of de gegevens wel juist zijn. Peer-review en replicatie zijn daar voorbeeld van. Dit is een normale procedure binnen de wetenschap en er wordt door hen veel nadruk op gelegd. Maar een naar mijn idee buiten beeld gebleven verantwoordelijkheid is die van de wetenschapper zelf: de deskundige kenner.

Volgens Faulkner's opvatting zal een deskundige, een wetenschapper, ooit zelf ook toehoorder kunnen zijn. Dit is het geval als een wetenschapper, een kenner en specialist op zijn terrein, zich moet beroepen op kennis van een ander wetenschappelijk specialisme. Op dat terrein kan deze specifieke wetenschapper een complete leek zijn, maar verwacht wel dat de informatie, waar hij nu zelf van afhankelijk is en die hem daarom gegeven moet worden, juist is.

Epistemologische verantwoordelijkheid is daarom een morele norm die gebaseerd is op een ander verwachtingspatroon dan gebruikelijk was ten aanzien van de rechtvaardiging van het als kennis accepteren van overtuigingen.¹¹³ Als men in plaats van vertrouwen op grond van kennisverantwoordelijkheid zekerheid kan verkrijgen over de juistheid van informatie, dan geldt dit evenzeer ten aanzien van de wetenschap of de wetenschapper zelf. Als zodanig kan verantwoordelijkheid als epistemologische deugd mogelijk de rechtvaardiging zijn om geloofwaardige, wetenschappelijke overtuigingen als kennis te accepteren.

Indien een epistemologie rekening wenst te houden met de mogelijkheid van het ontstaan van kennisonrecht, is het nuttig dat wordt nagegaan of het hanteren van een epistemologische verantwoordelijkheid als centrale deugd van waaruit alle andere deugden, inclusief integriteit, kunnen worden gevoed, haalbaar is.

¹¹³ Code, L. (1984), p.47. Ik meen, in navolging van Lorraine Code in *Toward a Responsibility Epistemology* (1984), dat een kennistheorie die rekening wenst te houden met de mogelijkheid van kennisonrecht, naast vertrouwen een beroep moet doen op de intellectuele verantwoordelijkheid. Een dergelijke benadering verwacht een actieve houding van zowel spreker als toehoorder. Code stelt: "I have been arguing that a theory of epistemic responsibility can offer a different approach to epistemology, based upon an entirely different set of expectations from those that have long constituted the fundamental motivations of foundationalism and coherentism.

CONCLUSIE

Het naar buiten brengen van wetenschappelijke onderzoeksresultaten als bron van nieuwe kennis, is een sociaal proces. Er is een wisselwerking tussen een deskundige/kenner en het gekende. Het gekende, oftewel overtuigingen die een wetenschapper op dat moment uit een bepaald onderzoek heeft verkregen, wordt aan degene die daarin is geïnteresseerd overgebracht in de vorm van schriftelijke publicaties of als mondelinge presentaties. De zekerheid dat deze overtuigingen ook juiste kennis is, is er niet.

Een wetenschappelijke verklaring is een vorm van een getuigenverklaring, maar niet altijd in zo'n vorm waarbij er een directe wisselwerking bestaat tussen een wetenschapper en zijn toehoorder(s). Aan de belangstelling die er in de media bestaat voor nieuwe wetenschappelijke uitvindingen kan worden afgeleid dat er veel mensen behoefte hebben aan de kennis die uit onderzoek openbaar wordt gemaakt.

Wetenschap is ingebed in een netwerk van relaties met verschillende belanghebbende partijen en onderzoek wordt steeds vaker uitgevoerd in collegiaal verband, waarbij wetenschappers vaak op het werk van hun voorgangers verder gaan. Om binnen de wetenschap kennis te verwerven zijn specialisatie en teamwork onontkoombaar geworden.

De wetenschap is zo veelomvattend en complex dat het een individuele wetenschapper, zelfs binnen zijn eigen vakgebied, niet meer is gegeven dat geheel of zelfs maar voor een deel te kunnen omvatten. Om de uit hun onderzoek voortkomende bevindingen te rechtvaardigen en daardoor als kennis te accepteren, is het nodig dat zij samenwerken met en kennis krijgen van de bevindingen van collega's.

Als er echter niemand op zichzelf over voldoende bewijs kan beschikken om te kunnen concluderen dat een overtuiging is gerechtvaardigd en aangenomen kan worden als kennis, dan lijkt het idee van intellectuele autonomie daarmee achterhaald.

De zoektocht naar kennis wordt in essentie nog steeds louter als een individuele aangelegenheid beschouwd. Er bestaat vooral waardering voor de individuele wetenschapper, die onafhankelijk van anderen zaken ontdekt die het waard zijn om als kennis te worden gewaardeerd. De ultieme waardering, die slechts voor weinig wetenschappers is weggelegd, ligt misschien wel in de toekenning van een Nobelprijs.

Binnen de epistemologie is men op zoek naar een theorie waarmee gerechtvaardigd kan worden dat overtuigingen als kennis mogen worden geaccepteerd. De sociale epistemologie wijst daarin een cruciale rol toe aan vertrouwen. Naast de epistemologische debatten waarbinnen de rol van vertrouwen een belangrijke plek heeft ingenomen, is er momenteel ook een maatschappelijk debat gaande over vertrouwen in de wetenschap als geheel. In deze scriptie heb ik met een onderzoek naar vertrouwen, m.n. naar de rol van vertrouwen in wetenschappelijke verklaringen in relatie tot het ontstaan van kennisonrecht, aan zowel het debat over vertrouwen binnen de wetenschap - *de epistemologie* - als aan het debat dat daarbuiten wordt gevoerd - *het maatschappelijk debat* - een bijdrage willen leveren.

Het begrip vertrouwen heb ik gedefinieerd vanuit een kennistheoretisch kader. Deze formulering van vertrouwen gaat in de basis uiteindelijk nog steeds uit van een gevoel, maar dit is een gevoel van zekerheid. Vertrouwen kan een gevoel van zekerheid bieden indien dit is gebaseerd op betrouwbaarheid die is opgedaan uit ervaringen in het verleden. Dit gevoel van zekerheid kan een rechtvaardiging zijn van de acceptatie dat de overtuigingen die in

wetenschappelijke verklaringen openbaar zijn gemaakt, juist zijn. In de praktijk van de wetenschap blijkt echter dat vertrouwen deze rol niet altijd kan waarmaken. Ondanks het feit dat op basis van een gedegen betrouwbaarheid – wetenschappelijke integriteit, intellectuele deugzaamheid, replicatie, peer-review, gedragscodes, etc. etc.- het vertrouwen gefundeerd lijkt te zijn en daardoor een gevoel van zekerheid biedt, bestaat nog steeds de kans dat valse kennis onterecht als ware kennis wordt geaccepteerd.

Literatuur

- Boer, R. de (13 april 2013). Feit en fictie op voet van oorlog. *Volkskrant, katern Wetenschap*, pp. V2-V3
- Bos, Kees van den (2011) *Vertrouwen in de Overheid*, Een essay over de sociaal- psychologische werking van vertrouwen en de mens als informatievergender individu. Op verzoek van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Coady, C.A.J. (1992) *Testimony, A philosophical Study*. Oxford Clarendon Press 1992. Published in the United States by Oxford University Press.
- Coady, C.A.J. (2002) Testimony and intellectual autonomy, *Studies in History and Philosophy of Science*, 33, 355-372 www.elsevier.com/locate/shpsa
- Coady, C.A.J. (2010) Two concepts of Epistemic Injustice. *Episteme*, Volume 7, issue 02, june 2010, 101-113. Copyright Cambridge University Press 2010.
DOI: <http://dx.doi.org/10.3366/E1742360010000845>, Published online
- Code, Lorraine (1984) Toward A 'Responsibilist' Epistemology *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 45, No. 1 (Sep., 1984), 29-50
- Faulkner, Paul (2007) On telling and trusting, *Mind*, Vol. 116 . 464 . October 2007
doi 10.1093/mind/fzm875© Faulkner 2007
- Faulkner, Paul (2011) Précis of "Knowledge on Trust" (Oxford University PRESS 2011), *Abstracta Special Issue VI*, 4 – 5.
- Fricker, Miranda (2007) *Epistemic Injustice, Power & the ethics of knowing*. Oxford, University Press, 2007.
- Fricker, Miranda (2012) Group Testimony? The making of a collective good informant, *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. LXXXIV No. 2, March 2012.
- Gettier, Edmund L. (1963) Is justified true belief knowledge?, *Analysis*, Vol. 23, No.6 (Jun.1963), 121-123
- Graham, Peter (2013) Bookreview Knowledge on trust 2011, Paul Faulkner, Reviewd by University of California, Riverside (26-5-2013) *Notre Dame Philosophical reviews*.
- Greco, John. & Turri, John (2011) "Virtue Epistemology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), aangetoffen d.d. 26 juli 2012 op URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/epistemology-virtue/>>.
- Hardwig, John (1991) The role of Trust in Knowledge *The Journal of Philosophy*, Vol. 88, No. 12 (Dec., 1991), 693-708
- Kusch, Martin (2009) Bookreview Epistemic Injustice 2007, Miranda Fricker, *Mind* Vol. 118-469, january 2009. 170-174
- KNAW (2012) *Zorgvuldig en integer omgaan met wetenschappelijke onderzoeksgegevens*, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen Advies van de KNAW-Commissie Onderzoeksgegevens september 2012
- KNAW (2013) *Vertrouwen in wetenschap*, Koninklijke Nederlandse Akademie van

- Wetenschappen. Adviescommissie integriteit, beleid en vertrouwen in wetenschap. Mei 2013.
- Kvanvig, Jonathan L. (2003) *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*. Cambridge University Press.2003.
- Lehrer, Keith (1990) *Theory of Knowledge*, Routledge London, 1990.
- Longino, Helen E. (1994) The Fate of Knowledge in Social Theories of Science in: Schmitt, Frederick F. (red.), *Socializing Epistemology*, (pp. 135-157) The Social Dimension of Knowledge. Rowan & Littlefield Publishers, INC, United States of America.
- Maitra, Ishani (2010) Critical Notices, The nature of epistemic injustice, *Philosophical Books*, Vol. 51, No. 4 oktober 2010, 195-211
- Pritchard, Duncan (2007) Recent Work on Epistemic Value, *American Philosophical Quarterly*, Vol. 44, No.2 (Apr.,2007), 85-110. Published by: University of Illinois Press. Article Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20464361>
- Quine, W.V. (1995) Naturalism; or, living within one's means, *Dialectica*, Vol.49, No.2-4, 251-261
- Riggs, Wayne D. (2002) Reliability and the Value of Knowledge, *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 64, No. 1 (Jan. 2002), pp.79-96.
- Rolin, Kristina (2002) Gender and Trusting in Science *Hypatia* vol. 17, no. 4 (Fall 2002) © by Kristina Rolin
- Schmitt, Frederick F. (1994) *Socializing Epistemology*, The Social Dimension of Knowledge. Rowan & Littlefield Publishers, INC, United States of America, 1994